

UTJECAJ UVOĐENJA EURA NA KRETANJE CIJENA U RH

Mlačić, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:930515>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**UTJECAJ UVOĐENJA EURA NA
KRETANJE CIJENA U RH**

Mentor:

doc.dr.sc. Paško Burnać

Student/ica:

Sara Mlačić, univ.bacc.oec.

Split, rujan, 2022.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	3
1.1. Problem i predmet istraživanja.....	3
1.2. Istraživačke hipoteze.....	6
1.3. Ciljevi rada.....	8
1.4. Doprinos istraživanja.....	8
1.5. Metode istraživanja.....	9
1.6. Struktura rada.....	9
2. NASTANAK I RAZVOJ EUROPSKE MONETARNE UNIJE.....	11
2.1. Kratka povijest Europske unije.....	11
2.1.1. Ugovor iz Maastrichta.....	12
2.1.2. Amandmani Ugovora o Europskoj uniji.....	13
2.2. Europska monetarna unija.....	14
2.2.1. Kriteriji konvergencije.....	16
2.3. Europska središnja banka	20
2.4. Teorija optimalnog valutnog područja.....	23
3. MEHANIZAM UVOĐENJA EURA	28
3.1. Postupak uvođenja eura	28
3.1.1. Konverzija potrošačkih cijena.....	32
3.2. Koristi uvođenja eura	33
3.3. Troškovi uvođenja eura	36
3.4. Ocjena učinka uvođenja eura.....	38
4. KRETANJE CIJENA NAKON UVOĐENJA EURA.....	44
4.1. Kretanje cijena određenih skupina proizvoda.....	44
4.2. Kretanje cijena u odnosu na plaće.....	47
4.3. Percepcija inflacije.....	50
4.4. Uvođenje eura u uvjerima visoke inflacije.....	53

4.5. Projekcije kretanja cijena za Hrvatsku.....	55
5. ZAKLJUČAK.....	58
LITERATURA.....	60
POPIS SLIKA.....	63
POPIS TABLICA.....	64
POPIS GRAFIKONA.....	65
SAŽETAK.....	66
SUMMARY.....	67

1. UVOD

1.1. Problem i predmet istraživanja

Eurozona je područje koje obuhvaća monetarnu uniju s ukupno 19 država članica Europske unije (EU). Prihvatanjem eura (€) kao službene valute i jedinog zakonskog sredstva plaćanja, ispunile su svoju dužnost prema Europskoj uniji. Eurozonu, ili hrvatskom riječju europodručje, čine Austrija, Njemačka, Italija, Belgija, Francuska, Finska, Irska, Luksemburg, Nizozemska, Portugal i Španjolska, a naknadno su se pridružile i Grčka, Slovenija, Cipar, Malta, Slovačka, Estonija, Latvija i Litva.¹

Ostale članice i dalje koriste vlastitu valutu, no uskoro će većina njih biti dužna preuzeti euro kao službenu valutu. Danska je trenutno jedina članica EU kojoj je odobreno izuzeće od euroizacije. Pridružila se Europskom tečajnom mehanizmu (ERM II²) koji je vezao dansku krunu uz euro, ali je odlučila i dalje zadržati vlastitu valutu. Švedska je primjer države koja je odbila biti dijelom europodručja i ući u ERM II. S druge strane, Hrvatska je trenutno u mehanizmu ERM II te planira uvesti euro do 2025. godine.³

Cilj Europske monetarne unije (EMU) je uspostaviti veću europsku integraciju korištenjem iste valute. Uvođenje eura opravdano je ekonomskim i političkih razlozima, kao što je npr. pristupanje Schengenskoj zoni kojom se olakšalo kretanje preko granica između država EU koje su potpisale Schengenski sporazum. Ostvarenjem koherentne monetarne unije, smatra se kako bi se trebao iskoristiti sav potencijal tržišta, a takva misao zasnovana je na teoriji optimalnih valutnih područja.

Prema teoriji optimalnih valutnih područja, uvjeti koje bi država trebala zadovoljiti su visoki stupanj trgovinske i financijske integracije s članicama monetarne unije. S većom integracijom između države i ostalih članica EMU, veća je vjerojatnost da će zajednička monetarna politika bolje djelovati na gospodarstvo države, uz manje šokove i usklađenije poslovne cikluse. Dodatni mehanizmi poput fiskalne i političke integracije, fleksibilnosti cijena i plaća te mobilnosti radnika, olakšat će

¹ Europska središnja banka (2021):ESB, ESSB i Eurosustav, [Internet], raspoloživo na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.hr.html>, [15.05.2021]

² „*European Exchange Rate Mechanism*“, eng.

³ European Commission: Convergence reports, [Internet], raspoloživo na: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/enlargement-euro-area/convergence-reports_en, [15.05.2021.]

implementaciju zajedničke monetarne politike u situaciji kada ona nije sasvim primjenjiva. U suprotnom, ulazak u EMU neće biti isplativ.⁴

Odredbama Ugovora iz Maastrichta iz 1992. godine uspostavljeni su kriteriji nominalne konvergencije odnosno ekonomski uvjeti koje države članice EU moraju ispuniti kako bi usvojile euro. Strogi kriteriji obuhvaćaju stabilnost cijena, kamatne stope na razini prosjeka EU, stabilnost valute, to jest nisku inflaciju, te kriterije državnih financija koji zahtijevaju niske razine javnog duga i proračunskog deficita. Kriteriji iz Maastrichta su uvedeni s ciljem rasta stabilnosti i blagostanja europodručja. S obzirom na činjenicu da su oni označavaju isključivo nominalnu konvergenciju, ali ne i realnu, ispunjavanje kriterija u kratkom roku moglo bi za neke zemlje biti riskantno i štetno, osobito u razdobljima gospodarske krize.⁵

Prije nego što se uvede euro potrebno je konvertirati domaću valutu po određenom tečaju, a prilikom konverzije cijene se ne bi trebale povećati. Razlog povećanja cijena nakon konverzije leži u tome što većina poduzeća radi većeg profita zaokružuju cijene na veći iznos u nadi da će kupci ignorirati male promjene. Kupci također prilikom preračunavanja cijena ne primjenjuju točnu stopu konverzije, što daje poduzećima još veći poticaj da iskoriste situaciju za podizanje cijena proizvoda i usluga. Kako bi se ograničilo kratkotrajno povećanje cijena, neki smatraju da je korisno isticati dvojne cijene. Pritisak medija je dodatan alat kojim se država može služiti kako bi ograničila neopravdano povećanje cijena.⁶

Iskustva zemalja koje su prošle kroz proces euroizacije upućuju na to da su negativni učinci konverzije nacionalne valute u euro bili kratkotrajni i blagi, te da je zemlja u dugom roku uz pomoć uvođenja eura profitirala u raznim aspektima ekonomije. No, među građanima se i dalje javlja određeno ustručavanje i strah kada se spomene pitanje promjene valute.

⁴ Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska narodna banka (2018): Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Hrvatskoj – prijedlog, Hrvatska Narodna banka, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>, [27.5.2021.]

⁵ Institut za javne financije: Kesner-Škreb, M., Kriteriji konvergencije, [Internet], raspoloživo na: <http://www.ijf.hr/pojmovnik/kriteriji.html>, [14.05.2021.]

⁶ Financijski klub (2021): Porast razine cijena zbog konverzije, [Internet], raspoloživo na: <http://finance.hr/porast-razine-cijena-zbog-konverzije/>, [17.05.2021.]

Predmetom ovog istraživanja uzet će se promjene nastale uvođenjem eura kao službene valute. Istražit će se svi pozitivni i negativni učinci te utvrditi kolika je ukupna korist euroizacije. Razjasnit će se zašto neke zemlje članice Europske unije žele što prije postići uvjete za uvođenje eura, dok s druge strane neke države, i nakon što ispune uvjete, odgađaju i odbijaju euroizaciju.

Povećanje cijena je jedan od negativnih učinaka kojeg se pribojava većina stanovništva kada njihova zemlja odluči započeti proces promjene valute. Cijene su uzete kao glavna varijabla istraživanja upravo iz tog razloga kako bi se pobliže objasnili efekti koje euroizacija ima na kretanje cijena. Uzet će se u obzir dugotrajnost tog efekta, a također i kretanje cijena za određene skupine proizvoda te će se usporediti s kretanjem iznosa prihoda u odabranom razdoblju.

U svrhu povezivanja teorijskog s praktičnim, svi događaji i predviđanja koji su povezani s uvođenjem eura, objasnit će se na primjerima zemalja koje su već prošle kroz spomenuti proces, pa tako i na primjeru zemalja koje se tek spremaju učiniti isto. Uzimajući u obzir da nisu sve države jednake po gospodarskoj razvijenosti, bit će zanimljivo vidjeti kako se ovaj proces manifestirao u svakoj od njih.

Danas postoje brojna znanstvena istraživanja i naučni radovi o ovoj tematici. Međutim, nisu svi radovi jednakog promišljanja. Vlade i nacionalne banke su preplavile građane s informacijama o uvođenju eura te navode kako je to pozitivan korak prema budućnosti, gotovo nametljivim pristupom koji u građanima razvija odbojni stav prema čitavom procesu. U svemu je uvijek važno poslušati i drugo mišljenje, pa tako i ekonomskih stručnjaka koji realnim činjenicama upućuju na moguće drugačije scenarije.

Jedan od najcjeljenijih ekonomskih stručnjaka, nobelovac J. E. Stiglitz, u svojem istraživanju ukazuje na činjenicu da tržišta nisu uvijek stabilna, definirani su nekakvom regulacijom, a interesi za tržišta se razlikuju, stoga zaključuje kako se ne može predvidjeti kako će sudionici tržišta reagirati na promjene.⁷

⁷ Stiglitz, J. E (2016): The Euro - How a Common Currency Threatens the Future of Europe, New York, NY, W.W. Norton & Company, Inc.. str. 228

1.2. Istraživačke hipoteze

U svrhu istraživanja navedene teme odnosno predmeta i problema rada postavljaju se sljedeće hipoteze koje će se ovim istraživanjem provjeriti te će se na temelju dobivenih rezultata potvrditi ili opovrgnuti.

H1: Uvođenje eura u RH neće znatnije utjecati na povećanje cijena

Visina cijena u velikoj mjeri ovisi o stupnju ekonomskog razvoja države. Države koje imaju niže razine dohotka obično imaju i niže razine cijena, te bi se njihovo povećanje trebalo vezati za njihov ekonomski rast i razvoj. Uvođenjem eura se očekuje malo i jednokratno povećanje cijena. Cijene bi trebale porasti 0,2-0,4 postotna poena, te pretežno u uslužnom sektoru.⁸

U ovom radu analizirat će se promjene u cijenama nastale u razdobljima nakon uvođenja eura kao službene valute pojedine zemlje. Promjene će se očitovati po svojoj dugotrajnosti, po vrstama proizvoda i usluga te u odnosu na prihode. Metode koje će se koristiti za ispitivanje ove hipoteze su ponajviše metoda komparacije, grafički prikaz i statističke metode poput izračunavanja postotne promjene, uz pomoć kojih će se analizirati dostupni podaci o promjenama nastalima nakon euroizacije. Kao temelj ovog istraživanja uzet će se podaci za HICP⁹ i percepciju inflacije u odabranim zemljama koje su se naknadno pridružile Europskoj monetarnoj uniji (Slovenija, Cipar, Malta, Slovačka, Estonija, Litva i Latvija).

Na primjeru Slovenije može se vidjeti kako su cijene rasle u prve dvije godine nakon uvođenja eura, ali ne znatno više u usporedbi sa zemljama koje u te dvije godine nisu koristile euro. Cijene su se nakon toga stabilizirale (nisu prelazile 2%), što bi značilo je EMU bila uspješna u stabilizaciji cijena. Kasnije je vidljiv i veći pad cijena u Sloveniji. Slično iskustvo imala je i Estonija, dok su Litva i Latvija zabilježile jako malo povećanje cijena u prvoj godini uvođenja eura. Prema rezultatima, spomenute zemlje nisu imale većih

⁸ Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska narodna banka (2018): Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Hrvatskoj – prijedlog, Hrvatska Narodna banka, Zagreb, str. 44., [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>, [27.5.2021.]

⁹ „*Harmonized index of consumer prices*“, eng.

povećanja cijena u sljedećim razdobljima u odnosu na zemlje koje nisu koristile euro.¹⁰

H2: Koristi od uvođenja eura u RH bit će veće od troškova

Uzet će se u obzir ukupne koristi i ukupni troškovi uvođenja eura te će se na temelju toga istražiti posljedice promjene valute u zemlji koja je postala članicom Europske monetarne unije. Usporedit će se stanje prije i poslije spomenutog procesa. Primijenit će se induktivna i deduktivna metoda te analiza dostupnih statističkih podataka.

Pod koristi od uvođenja eura uzet će se u obzir sljedeći aspekti: uklanjanje valutnog rizika u gospodarstvu, reduciranje rizika izbijanja valutne i bankovne krize, smanjenje troška zaduživanja domaćih sektora te transakcijskih troškova, stimulans međunarodnoj razmjeni i ulaganjima, sudjelovanje u raspodjeli monetarnog prihoda Eurosustava, te pristup mehanizmima financijske pomoći europodručja.

S druge strane, troškovi uvođenja eura mogu se promatrati kroz slijedeće elemente: gubitak samostalne monetarne politike, porast razine cijena, rizik ekscesivnog priljeva kapitala i akumulacije makroekonomskih neravnoteža, jednokratni troškovi konverzije, jednokratni troškovi pristupanja središnje banke Eurosustavu, te sudjelovanje u pružanju financijske pomoći drugim državama članicama.

Kod uvođenja eura naglasak se stavlja na brojne reforme koje će se provoditi u zemlji nakon samog procesa. Cilj Europske središnje banke je očuvanje stabilnosti cijena odnosno održavanje inflacije na zadanoj razini. Zemlje koje su stabilnije, smatraju se sigurnijima za brojna inozemna ulaganja. Nestanak valutnog rizika smatra se jednim od najvećih koristi od euroizacije, pogotovo za zemlje koje su bile visoko euroizirane i imaju visoki inozemni dug. U odnosu na koristi, koje su većinom od velike važnosti, troškovi uvođenja eura se ne smatraju previše važnima iako su neki od njih dugotrajni. Stoga se zaključuje kako koristi ipak nadilaze troškove euroizacije.¹¹

¹⁰ The World Bank: Inflation, consumer prices (annual %), [Internet], raspoloživo na: <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>, [31.5.2021.]

¹¹ Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska narodna banka (2018): Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Hrvatskoj – prijedlog, Hrvatska Narodna banka, Zagreb, str. 18.-42., [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>, [27.5.2021.]

1.3. Ciljevi istraživanja

Cilj ovog istraživanja proizlazi iz prethodno određenog problema i predmeta rada te se temelji na postavljenim hipotezama. Primarni cilj ovog rada je utvrditi kakav učinak uvođenje eura kao službene valute može imati na kretanje cijena. Cijene su uzete kao glavna varijabla u ovom istraživanju s obzirom na to da se najveći strah od euroizacije veže za pretpostavku da će se cijene povećati te da će posljedično porasti i troškovi života.

S teorijskog stajališta će se utvrditi zašto uopće postoji potreba za prelazak s domaće valute na euro te kakve promjene uvođenje eura sa sobom nosi. Zadatak istraživanja je odrediti sve moguće beneficije ostvarene procesom te analizirati kritike koje vode protivljenju euroizaciji. Krajnji cilj je donijeti zaključak o očekivanim pozitivnim odnosno negativnim posljedicama.

1.4. Doprinos istraživanja

Doprinos ovog istraživanja prvenstveno odlazi na informiranje čitatelja kako bi se razbio strah od konverzije domaće valute u euro. Želja je izbjeći stvaranje pogrešnih percepcija stanovnika o kretanju cijena. Na temelju svih dobivenih rezultata i zaključaka do kojih će se doći istraživanjem i prikupljanjem mnogih relevantnih informacija vezanih za temu, čitatelj će sam moći razlučiti da li se osobno slaže s procesom euroizacije ili se ne slaže.

Empirijskim ispitivanjem hipoteza ovo istraživanje će doprinijeti razumijevanju pozitivnih učinaka nastalih euroizacijom, uz navođenje i svih negativnih posljedica. Sistematski će se mnoga istraživanja provedena na ovu temu povezati u cjelinu te će se na taj način sve bitne informacije moći pronaći u ovom radu. Ovaj rad može poslužiti kao okosnica za daljnja istraživanja na ovu temu kojih će sigurno biti uzimajući u obzir da se radi o problematici aktualnih zbivanja koja su veoma važna za razvoj pojedinih zemalja.

1.5. Metode istraživanja

Metodologija istraživanja utemeljena je na nekoliko osnovnih metoda u koje se ubrajaju slijedeće:

- **analitička metoda** koja je utemeljena na procesu raščlanjivanja jedne cjeline na više dijelova, odnosno sastavnih elemenata, te se na taj način omogućava bolje razumijevanje cjeline nakon što se upozna priroda njezinih dijelova,
- **sintetička metoda** kojom se prikupljeni podaci u jednostavnijoj formi pretvaraju u složenije forme i pojmove,
- **metoda komparacije** koja se može opisati kao sistematski postupak uz pomoć kojeg se uspoređuju odnosi, sličnosti i razlike između dva ili više predmeta odnosno pojave te se na temelju dobivenih rezultata stvaraju zaključci,
- jedna od najzastupljenijih metoda je i **metoda deskripcije** koja objašnjava razne pojmove i predmete uključujući njihove karakteristike i ponašanje,
- pri zaključivanju koristit će se **induktivna metoda** kojom se do općih zaključaka dolazi polazeći od pojedinih premisa te deduktivna metoda koja do pojedinih i posebnih spoznaja dolazi polazeći od općih stavova i načela,
- **statističke metode** koje obrađuju statističke podatke o spomenutoj tematici,
- te **metoda kompilacije** koja podrazumijeva preuzimanje tuđih rezultata i spoznaja koje su proizašle iz istraživačkog rada.¹²

1.6. Struktura rada

Diplomski rad će se sastojati od pet sistematski podijeljenih poglavlja. Kroz svako poglavlje će se analizirati i ispitati navedena tema prema različitim aspektima istraživanja. U uvodnom poglavlju će se odrediti predmet i problem istraživanja, navesti hipoteze na kojima se temelji istraživanje, postaviti ciljevi rada, objasniti doprinos istraživanja, navesti

¹² Žugaj, M., Dumičić, K., Dušak, V. (2006): Temelji znanstvenoistraživačkog rada: metodologija i metodika. 2.dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Fakultet organizacije i informatike, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb

metode istraživanja korištene u radu te opisati struktura rada.

U drugom poglavlju navest će se kronološki opisani događaji koji su doprinijeli nastanku i razvoju Europske monetarne unije te teorijski opisati značaj i funkcije Europske središnje banke.

Treći dio rada sastojat će se od teorijski razrađene mehanizacije uvođenja eura. Opisat će se postupak uvođenja eura i uvjeti koji se moraju zadovoljiti prije početka procesa pri čemu će se dodatno navesti koristi i troškovi proizašli iz iste. Analizirane posljedice euroizacije će u daljem radu biti od velike koristi za donošenje odluke o prihvaćanju odnosno odbacivanju postavljenih hipoteza.

U četvrtom dijelu rada dolazimo do empirijskog dijela u kojem će se detaljnije istražiti kretanje cijena to jest njihove promjene u razdobljima nakon euroizacije. Promjena će se iskazati zasebno po određenim skupinama proizvoda, nadalje po odnosu kretanja inflacije i kretanja visine plaća te ostalih makroekonomskih pokazatelja. Dodatno će se navesti primjeri iz prakse na temelju odabranih zemalja koje su već prošle kroz navedeni postupak te onih koje se tek pripremaju za isto.

Posljednje poglavlje sačinjeno je od prezentiranih zaključaka donesenih na temelju provedenog istraživanja. Nakon toga slijede sažetci rada na hrvatskom i engleskom jeziku, popis priloženih slika, tablica i grafikona te popis korištene literature.

2. NASTANAK I RAZVOJ EUROPSKE MONETARNE UNIJE

2.1. Kratka povijest Europske unije

Europska unija (EU) je međuvladina i nadnacionalna organizacija te jedina organizacija na svijetu ovakve vrste, pa ju je stoga teško definirati. Nastala je kao rezultat suradnje i povezivanja šest država - Belgije, Francuske, Njemačke, Italije, Luksemburga i Nizozemske, s ciljem gospodarske i političke integracije na europskom kontinentu. Proces integracije započeo je 1951. godine u Parizu formiranjem Europske zajednice za ugljen i čelik¹³, nakon koje 1957. godine u Rimu slijedi osnivanje Europske ekonomske zajednice¹⁴ sa svrhom razvijanja zajedničkog tržišta te harmonizacije ekonomskih politika. U isto vrijeme, osniva se i Europska zajednica za atomsku energiju¹⁵ čiji je primarni zadatak ujednačavanje istraživačkih i razvojnih nuklearnih programa država članica.

1965. godine u Bruxellesu potpisan je **Sporazum o sjedinjenju** koji integrira izvršna tijela i stručne službe ECSC-a, EEC-a i EURATOM-a te nastavljaju poslovanje pod nazivom Europska zajednica/Europske zajednice (EZ)¹⁶, skraćeno Zajednica. Od 1. srpnja 1967. godine postoje jedinstvena tijela triju zajednica: Europski parlament, Europska komisija i Vijeće ministara.

Sporazum o stvaranju Europske unije kao nadnacionalne političke i ekonomske integracije, poznat kao **Jedinstveni europski akt**, potpisan je 1986. godine u Bruxellesu od strane država članica EZ-a. Glavne odredbe sporazuma bile su:

1. širenje ovlasti unije – razvijanje velikog unutarnjeg tržišta te uspostava novih ovlasti na području: monetarne, socijalne i vanjske politike, ekonomske i socijalne kohezije, istraživanja i tehnološkog razvoja, okoliša;
2. poboljšanje mogućnosti donošenja odluka u Vijeću ministara;
3. veća uloga Europskog parlamenta.

¹³ „*European Coal and Steel Community*“ – ECSC, eng.

¹⁴ „*European Economic Community*“ – EEC, eng.

¹⁵ „*European Atomic Energy Community*“ – EAEC ili EURATOM, eng.

¹⁶ „*European Community*“ – EC, eng.

2.1.1. Ugovor iz Maastrichta

Ugovor iz Maastrichta, odnosno *Ugovor o Europskoj uniji*, potpisan je 7. veljače 1992., a službeno vrijedi od 1. studenog 1993. kada započinje nova faza jačanja neprekidne veze među europskim državama. Struktura Unije se sada sastoji od slijedećih institucija: Vijeće, Europski parlament, Europska komisija, Sud i Revizorski sud. Savjetodavnu ulogu imaju Europski gospodarski i socijalni odbor te Odbor regija, a najavljeno je i osnivanje Europskog sustava središnjih banaka i Europske središnje banke koji će nadopuniti ulogu Europske investicijske banke i Europskog investicijskog fonda.

Nadležnosti Unije su podijeljene u okviru tri skupine, odnosno tri „stupa“:

1. Europska zajednica – cilj Zajednice je bio stvoriti uvjete za dobro funkcioniranje zajedničkog tržišta te omogućiti ujednačen i održiv razvoj gospodarskih aktivnosti, smanjiti stopu nezaposlenosti, pojačati socijalnu zaštitu te promicati jednakost spolova.
2. Zajednička vanjska i sigurnosna politika – implementacija vanjske i sigurnosne politike na međuvladinoj razini sa zadaćom očuvanja zajedničkih vrijednosti, temeljnih interesa, neovisnosti i cjelovitosti Unije, jačanje sigurnosti na svim poljima, poticanje međunarodne suradnje, učvršćivanje demokracije i vladavine prava te poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda.
3. Suradnja u području pravosuđa i unutarnjih poslova – cilj je bio uspostava visoke razine sigurnosti za građane na području slobode, sigurnosti i pravde. Ovom suradnjom obuhvaćena su:
 - pravila za vanjske granične prijelaze Zajednice i jačanje kontrole,
 - borba protiv terorizma, teških kaznenih djela, trgovine drogom i međunarodnih prijevara,
 - pravosudnu suradnju u kaznenim i građanskim stvarima,
 - stvaranje Europskog policijskog ureda (Europol) opremljenog sustavom za razmjenu informacija među policijama država članica,
 - borbu protiv nezakonitog useljavanja,
 - zajedničku politiku azila.

2.1.2. Amandmani Ugovora o Europskoj uniji

Nastavno na Ugovor iz Maastrichta definirano je nekoliko amandmana, a prvi po redu je bio **Ugovor iz Amsterdama** potpisan 2. listopada 1997. godine. Ugovor je stupio na snagu 1. svibnja 1999. te je donio promjene u vidu:

- proširenja nadležnosti Unije (prenošenje dijela odredbi koje se odnose na suradnju u domeni pravosuđa i unutarnjih poslova iz trećeg u prvi stup, razvoj pravnih instrumenata zajedničke vanjske i sigurnosne politike, isticanje borbe za veću zaposlenost i održiviji razvoj);
- jačanja Europskog parlamenta (suodlučivanjem se donosi veći broj odluka, mogućnost suspenzije države članice iz postupka donošenja odluka);
- povećanja suradnje (uvršavanje Schengenskog sporazuma u Ugovor);
- pojednostavljanja prijašnjeg ugovora (uklonjene su nevažeće ili zastarjele odredbe).

26. veljače 2001. potpisan je **Ugovor iz Nice**, a stupio je na snagu 1. veljače 2003. godine. Intencija ovog amandmana je kvalitetnija priprema za prihvrat novih država članica, odnosno sljedeće veliko proširenje Unije. Donesene su odredbe o načinu glasovanja u Vijeću, sastavu institucija, razvoju fleksibilnije pojačane suradnje te nove reforme pravosuđa. Postignut je sporazum koji rezultira učinkovitijim i legitimnijim institucijama.

Posljednji amandman, potpisan 13. prosinca 2007. u Lisabonu, stupio je na snagu 1. prosinca 2009. godine. **Ugovor iz Lisabona** potpisan je s namjerom rješavanja pitanja daljnjeg institucionalnog funkcioniranja EU, a popraćen je brojim kritikama. Ugovorom se mijenja način na koji se provode ovlasti - jača uključenost i zaštita građana, stvara se nova institucionalna struktura te se mijenja postupak odlučivanja u svrhu postizanja veće učinkovitosti i transparentnosti. Po prvi se put ovlasti Unije dijele na tri tipa nadležnosti: isključivu, podijeljenu i pomoćnu.

Ugovorom iz Lisabona Europska unija ostvaruje punu pravnu osobnost.¹⁷

¹⁷ Europski parlament (2014): Kratki vodič o Europskoj uniji, Ured za službene publikacije Europske unije, Luxembourg, [Internet], raspoloživo na: www.europarl.europa.eu/factsheets/hr, [15.05.2022.]

2.2. Europska monetarna unija

S ciljem još veće integracije između zemalja europskog kontinenta, 1969. godine u Haagu je započeto stvaranje ekonomske i monetarne unije. Integracija bi trajala deset godina i vršila bi se u više etapa. Osnovni zadatak je bio postići potpunu liberalizaciju kretanja kapitala, ostvariti kompletnu konverziju valuta te neopozivo utvrđivanje deviznih tečajeva. Nakon vala nestabilnosti za strane devize, razvoj projekta je obustavljen.

Ponovni pokušaj vezanja valuta dogodio se sustavom takozvane **zmije u tunelu**. Kroz taj koncept članice su vezale svoju nacionalnu valutu za dolar uz dopuštene uske raspone fluktuacije. Prijelaz postavljenih granica sprječavao bi se brojnim mjerama monetarne politike. U razdoblju od dvije godine, taj mehanizam je također napušten zbog posljedica gospodarskih kriza. Zmija u tunelu poslužila je kao temelj razvoja Europskog monetarnog sustava iz kojeg se kasnije razvila Europska monetarna unija.

1978. u Bruxellesu razvija se **Europski monetarni sustav (EMS)** koji se zasniva na fiksnim te ujedno i prilagodljivim deviznim tečajevima. Sve države članice, osim Ujedinjenog Kraljevstva, učestovale su u **europskom tečajnom mehanizmu ERM-u I**. Valute članica bile su vezane uz europsku valutnu jedinicu (ECU¹⁸) s ciljem smanjenja velikih fluktuacija tečaja i postizanja monetarne stabilnosti. ECU se temeljila na košarici valuta zemalja članica ERM-a, a izračunavala se kao ponderirana aritmetička sredina valuta zemalja članica EU-a¹⁹. U sljedećih deset godina uspostavljena je održiva stabilnost valuta.

Rizici poput visokih troškova transakcija, proizašlih iz konverzije valuta, te neizvjesnosti povezane s promjenama deviznog tečaja, potaknuli su uvođenje **Europske monetarne unije (EMU)**. Javila se potreba za boljom harmonizacijom ekonomskih politika te ideja o stvaranju nove neovisne institucije, odnosno **Europske središnje banke (ESB)** koja bi bila odgovorna za provođenje monetarne politike unutar Unije.

Ugovorom iz Maastrichta (1992.) određena je provedba EMU-a u tri faze opisane u tablici 1.

¹⁸ „*european currency unit*“ eng., najprije - europska obračunska jedinica

¹⁹ Hrvatska enciklopedija (2021): ECU, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, [Internet], raspoloživo na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17035>, [02.06.2022.]

Tablica 1: Faze stvaranja EMU-a

1. FAZA	2. FAZA	3. FAZA
<p>1. srpanj 1990. - 31. prosinac 1993.</p> <ul style="list-style-type: none"> - slobodno kretanje kapitala među državama članicama 	<p>1. siječanj 1994. - 31. prosinac 1998.</p> <ul style="list-style-type: none"> - konvergencija ekonomskih politika država članica - jačanje suradnje među nacionalnim središnjim bankama - usklađivanje monetarnih politika uspostavljanjem Europskog monetarnog instituta (EMI) - nacionalne središnje banke postale su neovisne 	<p>1. siječanj 1999. - danas</p> <ul style="list-style-type: none"> - postupno uvođenje eura kao jedinstvene valute država članica - provedba zajedničke monetarne politike - postizanje visokog stupnja trajne konvergencije (mjereno kriterijima utvrđenim u Ugovoru)

Izvor: izrada autora prema Europski parlament (2014): Kratki vodič o Europskoj uniji, www.europarl.europa.eu/factsheets/hr

Ugovorom je propisano da sve države članice moraju pristupiti trećoj fazi i prihvatiti euro kao valutu, a kako bi to postigle najprije moraju ispuniti kriterije konvergencije opisane u Ugovoru. Izuzetak su Ujedinjeno Kraljevstvo i Danska koje su se prilikom sklapanja Ugovora izborile za to da ne ulaze u treću fazu i zadrže vlastitu nacionalnu valutu. Danas se euro koristi u 19 od 27 država članica.

Slika 1 prikazuje postupno širenje Eurozone.

ŠIRENJE EUROPODRUČJA

Slika 1: Širenje europodručja

Izvor: HNB, <https://euro.hnb.hr/-/povijest-eura>

2.2.1. Kriteriji konvergencije

Kriteriji konvergencije, drugim nazivom kriteriji iz Maastrichta, prva su stepenica ka prihvaćanju eura kao službene valute. Sve zemlje članice moraju ispuniti maastrichske kriterije kako bi ušle kako bi pokrenile treću fazu EMU-a.

Nominalne kriterije konvergencije možemo podijeliti na pet kriterija:

- **stabilnost cijena** – vidljiva je iz stope inflacije koja ne smije biti veća od 1,5 postotnih poena prosječne stope inflacije za tri zemlje EU s najnižom inflacijom gledano prema prethodnoj godini, a mjeri se indeksom potrošačkih cijena;
- **kriterij državnih financija** – dijeli se na dva kriterija:
 - **proračunski deficit** - udio proračunskog deficita opće države u bruto domaćem proizvodu (BDP) ne smije prelaziti 3% na kraju prethodne financijske godine,

- **državni dug** - udio bruto duga opće države u BDP-u ne smije prijeći 60% na kraju prethodne financijske godine;

U slučaju da nije tako, dopuštaju se određena odstupanja uz uvjet da je odstupanje nije veliko, odnosno da je blizu referentne vrijednosti te da ima tendenciju smanjivanja.

- **tečajni kriterij** – zemlja članica mora biti dio tečajnog mehanizma (ERM II) neprekidno tijekom dvije godine što znači da se fluktuacije tečaja između nacionalne valute zemlje članice i eura moraju kretati u unaprijed određenim granicama ($\pm 15\%$), također za to vrijeme nacionalna valuta se ne smije devalvirati;
- **kriterij dugoročne kamatne stope** – kamatna stopa na državne obveznice i slične vrijednosnice u dugom roku ne smije za više od dva postotna poena prikoračiti prosječnu kamatnu stopu tri zemlje članice s najnižom inflacijom.

Kao što je važno da zemlja bude stabilna kako bi usvojila euro, tako je važno da se ta stabilnost održi i nakon uvođenja eura, stoga je 1999. sklopljen Pakt za stabilnost i rast. Primarni zadatak Pakta je održavanje uravnoteženog proračuna zemalja članica kroz kriterije državnih financija. U slučaju prekoračenja granica, Komisija i Vijeće Europske unije potiču zemlju članicu da poduzme određene mjere kako bi smanjila odstupanje. Ukoliko javne financije i dalje nisu stabilizirane, članica se može suočiti s odgovarajućim sankcijama od strane EU (ovisno o okolnostima u kojim se nalazi).²⁰

Osim kriterija nominalne konvergencije, postoji i **realna ekonomska konvergencija**. Ona se očituje prema razini razvijenosti u odnosu na prosjek zemalja članica EU. Razina razvijenosti se prati pomoću pokazatelja kao što su BDP po stanovniku, prosječna razina nadnica, paritet kupovne moći, raspodjela dohotka, stopa nezaposlenosti, itd. Realna konvergencija se dostiže u dugom roku primjenom odgovarajućih ekonomskih politika, te je vrlo bitna kako bi se povećala konkurentnost zemlja članica na tržištu EU-a, ujedno i smanjili troškovi te spriječila potencijalna recesija.²¹

Tablica 2: Ekonomski pokazatelji konvergencije (2020.-2022.)

²⁰ Kesner-Škreb, M. (2006): Kriteriji konvergencije, Financijska teorija i praksa, str. 407-408, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/8536>, [28.5.2022.]

²¹ Marić, Ž. (2015): Mاستrihtski kriteriji konvergencije s posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu, Mostariensia, str. 127-150, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/153714>, [28.5.2022.]

	god.	STABILNOST CIJENA	PRORAČUNSKA KRETANJA I PROJEKCIJE DRŽAVE			TEČAJ		DUGOROČNA KAMATNA STOPA
		Inflacija mjerena HIPC-om	Država s prekomj- ernim deficitom	Suficit (+) ili deficit(-) proračuna opće države	Dug opće države	Valuta sudjeluje u ERM-u II	Tečaj u odnosu na euro	
<i>Bugarska</i>	2020.	1.2	Ne	-4.0	24.7	Da	0.0	0.3
	2021.	2.8	Ne	-4.1	25.1	Da	0.0	0.2
	2022.	5.9	Ne	-3.7	25.3	Da	0.0	0.5
<i>Češka</i>	2020.	3.3	Ne	-5.8	37.7	Ne	-3.1	1.1
	2021.	3.3	Ne	-5.9	41.9	Ne	3.1	1.9
	2022.	6.2	Ne	-4.3	42.8	Ne	3.9	2.5
<i>Hrvatska</i>	2020.	0.0	Ne	-7.3	87.3	Da	-1.6	0.8
	2021.	2.7	Ne	-2.9	79.8	Da	0.1	0.4
	2022.	4.7	Ne	-2.3	75.3	Da	-0.2	0.8
<i>Mađarska</i>	2020.	3.4	Ne	-7.8	79.6	Ne	-8.0	2.2
	2021.	5.2	Ne	-6.8	76.8	Ne	-2.1	3.1
	2022.	6.8	Ne	-6.0	76.4	Ne	-3.1	4.1
<i>Poljska</i>	2020.	3.7	Ne	-6.9	57.1	Ne	-3.4	1.5
	2021.	5.2	Ne	-1.9	53.8	Ne	-2.7	1.9
	2022.	7.0	Ne	-4.0	50.8	Ne	-1.5	3.0
<i>Rumunjska</i>	2020.	2.3	Da	-9.3	47.2	Ne	-2.0	3.9
	2021.	4.1	Da	-7.1	48.8	Ne	-1.7	3.6
	2022.	6.4	Da	-7.5	50.9	Ne	-0.5	4.7
<i>Švedska</i>	2020.	0.7	Ne	-2.7	39.6	Ne	1.0	0.0
	2021.	2.7	Ne	-0.2	36.7	Ne	3.2	0.3
	2022.	3.7	Ne	-0.5	33.8	Ne	-3.0	0.4
<i>referentna vrijednost</i>		4.9		-3.0	60.0			2.6

Izvor: izrada autora prema Convergence report, ECB (lipanj 2022.)²²

*podaci za 2022. odnose se na razdoblje do graničnog datuma za statistiku (25. svibnja 2022.)

Tablica 2 prikazuje kriterije nominalne konvergencije za sedam odabranih zemalja. Kada se razmatra usklađenost s kriterijima konvergencije, održivost je ključna. Konvergencija se mora postići na trajnoj osnovi, a ne samo u određenom trenutku. Od zadnjeg Izvješća o konvergenciji 2020., šok izazvan pandemijom COVID-19 trajao je duže od očekivanog, stoga je gospodarska aktivnost znatno opala nakon čega su se sve zemlje koje se razmatraju znatno oporavile. Oporavak gospodarskih aktivnosti u 2020. rezultat je postupnog ukidanja mjera obuzdavanja širenja koronavirusa i uvođenje velikih mjera fiskalne, bonitetne i monetarne politike za nadoknađivanje gospodarske štete izazvane pandemijom. Rast

²² European Central Bank (2022): Convergence report, June 2022, [Internet], raspoloživo na: <https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/index.en.html>, [21.06.2022.]

gospodarskih aktivnosti potaknut je snažnom domaćom potražnjom te dinamičnim razvojem tržišta rada. U nekim je zemljama postignut značajan napredak prema ispravljanju vanjskih neravnoteža i smanjenju ovisnosti o vanjskom financiranju, čime je povećana otpornost tih zemalja. Međutim, i dalje postoje značajne makroekonomske i financijske slabosti, ali u različitim stupnjevima ovisno o zemlji. Ukoliko se pravovremeno ne riješi pitanje ranjivosti zemalja s nižim BDP-om, aktualni gospodarski šokovi mogli bi dugoročno usporiti njihov napredak.

Novi šok na gospodarstvo uslijedio je 2022. godine izbijanjem sukoba između Rusije i Ukrajine te je ponovno doveo u pitanje ekonomske izgleda. Od početka 2022. cijene roba su snažno porasle, a ranjivosti koje proizlaze iz velike ovisnosti o uvezenoj energiji i nekim drugim inputima iz jedne zemlje (kao što je Rusija) su došle do izražaja.

Što se tiče kriterija stabilnosti cijena, Hrvatska i Švedska zabilježile su stope inflacije niže od referentne vrijednosti 4,9%, dok sve ostale zemlje bilježe stopu inflacije znatno iznad referentne vrijednosti. U prethodnom izvješću o konvergenciji Bugarska, Češka, Mađarska, Poljska i Rumunjska su također zabilježile stope inflacije znatno iznad referentne vrijednosti koja je bila primjenjiva u to vrijeme, koja je iznosila 1,8%.

S obzirom na spomenutu krizu, proračunski deficiti su naglo porasli u svim zemljama u 2020. godini te, osim u Švedskoj, ostali su na povišenim razinama u 2021., dok su četiri zemlje premašile referentnu vrijednost Proračunski saldo poboljšao se 2021. u svim zemljama osim u Bugarskoj i Češkoj, ali bez obzira na to, četiri zemlje zabilježile su proračunski manjak iznad referentne vrijednosti od 3% u 2021. godini, a najveći deficit zabilježen je u Mađarskoj i Rumunjskoj. U 2022. očekuje se poboljšanje omjera deficita i BDP-a u Bugarskoj, Češkoj, Mađarskoj i Rumunjskoj (prema Ekonomskoj prognozi Europske komisije za proljeće 2022.), ali se očekuje da će ostati iznad referentne vrijednosti od 3% u svim zemljama osim u Hrvatskoj i Švedskoj. Što se tiče kriterija duga, Hrvatska i Mađarska bile su jedine zemlje s omjerom duga opće države u BDP-u iznad referentne vrijednosti od 60% u 2021., kao što je bio slučaj i 2019.

Iako kriterij državnog deficita nije ispunjen u Bugarskoj, Češkoj i Mađarskoj (2021.), kao ni u Poljskoj u 2022. godini, a kriterij duga nije ispunjen u Mađarskoj, nije predloženo otvaranje novih postupaka za prekomjerni deficit od strane Europske komisije zbog iznimne

neizvjesnosti stvorene izvanrednim makroekonomskim i fiskalnim učincima pandemije te invazije Rusije na Ukrajinu. Ponovno će se procijeniti važnost otvaranja postupaka na jesen 2022. Rumunjska je jedina podvrgnuta postupku u slučaju prekomjernog deficita, koji je pokrenut u travnju 2020. godine.

Što se tiče kriterija deviznog tečaja, 10. srpnja 2020. pravna tijela ERM II odlučile su zajedničkim dogovorom uključiti bugarski lev i hrvatsku kunu u ERM II. Bugarski lev uključen je u ERM II po središnjem tečaju od 1,95583 leva za euro, dok je hrvatska kuna uključena po središnjem tečaju od 7,53450 kuna za euro. Obje valute sudjeluju sa standardnim rasponom fluktuacije od $\pm 15\%$. Što se tiče Hrvatske, svi rezultati predviđeni obvezama nakon ulaska u ERM II su dovršeni, dok su za Bugarsku uglavnom na pravom putu. Daljni napredak očekuje se u Hrvatskoj u području sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma. Tijekom dvogodišnjeg referentnog razdoblja bugarski lev nije pokazao nikakva odstupanja od svog središnjeg tečaja, dok je hrvatska kuna pokazala nizak stupanj volatilnosti i trgovala se blizu središnjeg tečaja. Među valutama koje nisu sudjelovale u ERM II, rumunjski lej pokazao je vrlo nisku volatilnost, dok su preostale valute bile podložne relativno visokoj volatilnosti tijekom većeg dijela referentnog razdoblja.

Kod konvergencije dugoročnih kamatnih stopa, Rumunjska, Mađarska i Poljska zabilježile su dugoročne kamatne stope iznad referentne vrijednosti, koja je iznosila 2,6%. Najniže vrijednosti (ispod 1%) zabilježene su u Bugarskoj, Hrvatskoj i Švedskoj. Za usporedbu, u prethodnom izvješću samo je Rumunjska imala dugoročnu kamatnu stopu iznad referentne vrijednosti, koja je tada iznosila 2,9%.

2.3. Europska središnja banka

Najvažnija institucija EMU-a je Europska središnja banka (ESB) koja zajedno s nacionalnim središnjim bankama država članica čini **Europski sustav središnjih banaka** (ESSB), a nacionalne središnje banke 19 država članica EU-a koje su uvele euro zajedno s ESB-om

čine **Eurosustav**.²³ ESB je osnovana 1. lipnja 1998. godine u Frankfurtu na Majni u Njemačkoj. Država članica ulaskom u EU priznaje najširu pravnu sposobnost ESB-a.

ESB je dužna obnašati svoje zadaće i obavljati svoje aktivnosti u skladu s odredbama Ugovora i svog Statuta. Međutim, ESB je neovisna po članku koji nalaže da pri izvršavanju ovlasti i obavljanju zadaća i dužnosti, ni ESB ni nacionalne središnje banke, a ni članovi njihovih tijela nadležnih za odlučivanje ne traže i ne primaju upute od strane Unije, ni bilo koje vlade država članica ili bilo kojeg drugog tijela. Tijela ESB-a koja su zadužena za odlučivanje, te njihov sastav i uloga, prikazani su u slijedećoj tablici.

Tablica 3: Tijela ESB-a nadležna za odlučivanje

	UPRAVNO VIJEĆE	IZVRŠNI ODBOR	OPĆE VIJEĆE
<i>sastav</i>	<ul style="list-style-type: none"> ○ sastoji se od članova Izvršnog odbora ESB-a i guvernera nacionalnih središnjih banaka onih država članica čija je valuta euro 	<ul style="list-style-type: none"> ○ sastoji se od predsjednika, potpredsjednika i četiri ostala člana, a imenuje ih Europsko Vijeće ○ mandat traje 8 godina i nije obnovljiv 	<ul style="list-style-type: none"> ○ čine ga predsjednik i potpredsjednik ESB-a te guverneri nacionalnih središnjih banaka svih država članica EU-a
<i>uloga</i>	<ul style="list-style-type: none"> • donosi smjernice i odluke potrebne da bi se osiguralo obavljanje zadaća povjerenih ESSB-u • utvrđuje monetarnu politiku Unije i donosi smjernice potrebne za njezinu provedbu • usvaja Poslovnik ESB-a, obavlja savjetodavne funkcije i odlučuje kako će ESSB biti zastupljen na području međunarodne suradnje 	<ul style="list-style-type: none"> • odgovoran za tekuće poslovanje ESB-a • provodi monetarnu politiku u skladu sa smjericama i odlukama koje utvrđuje Upravno vijeće • daje potrebne naputke nacionalnim središnjim bankama • odgovoran za pripremu sastanaka Upravnog vijeća 	<ul style="list-style-type: none"> • odgovorno za jačanje koordinacije monetarnih politika država članica koje još nisu uvele euro s ciljem stabilnosti cijena • motri djelovanje tečajnog mehanizma • pruža savjete za stabilnost financijskih institucija i tržišta • prikupljanje statističkih podataka i priprema godišnjih izvještaja ESB-a

Izvor: Europski parlament, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/13/europska-sredisnja-banka-esb->

²³ Hrvatska Narodna Banka (2015): Europski sustav središnjih banaka, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/medunarodni-odnosi/europski-sustav-sredisnjih-banaka>, [21.5.2022.]

Osnovni cilj ESSB-a je kontroliranje inflacije odnosno održavanje **stabilnosti cijena**. Ciljana stopa inflacije iznosi 2%, te se svako veće snižavanje i povećavanje smatra negativnim. **Primarni zadaci ESSB-a** su:

- provedba monetarne politike Unije,
- izvršavanje deviznih poslova,
- čuvanje i upravljanje službenim deviznim rezervama država članica,
- održavanje nesmetanog funkcioniranja platnih sustava.

ESB izrađuje i izdaje euronovčanice te surađuje s državama čija je valuta euro pri koordiniranju proizvodnje i ponude euronovčanica. Također, pridonosi sigurnosti bankovnog sustava kako bi doprinijela nesmetanom funkcioniranju banaka europodručja pri nepovoljnim uvjetima. Kao bi ispunila svoje ciljeve ESB se koristi brojnim alatima monetarne politike. Takvi instrumenti utječu na cijenu i iznos zajmova te na uvjete financiranja i razinu gospodarske aktivnosti u eurozoni, što na koncu utječe na inflaciju.

Osnovnim instrumentom monetarne politike se smatra skup referentnih stopa ESB-a, te se utvrđuju:

1. *kamatna stopa na glavne operacije refinanciranja* - banke mogu posuditi sredstva od ECB-a uz kolateral na tjednoj bazi, uz unaprijed određenu kamatnu stopu;
2. *stopa na depozitnu liniju* - banke je mogu koristiti za polaganje prekonoćnih depozita po unaprijed utvrđenoj stopi nižoj od stope za glavne operacije refinanciranja;
3. *stopa na granični kredit* - bankama nudi prekonoćne kredite po unaprijed utvrđenoj kamatnoj stopi iznad stope za glavne operacije refinanciranja.

Stopa na depozitnu liniju i stopa na granični kredit određuju donju i gornju granicu za prekonoćnu kamatnu stopu po kojoj banke jedna drugoj posuđuju, te se time se stvara koridor kamatnih stopa za tržišta novca.

Što se tiče ostalih alata monetarne politike, oni su uvedeni nakon financijske krize te su omogućili ESB-u da utječe na uvjete financiranja s kojima se suočavaju ljudi i tvrtke u teškim vremenima. U dodatne instrumente monetarne politike ESB uključuje:

- ponudu zajmova bankama onoliko koliko im je potrebno, uz kolateral te fiksnu kamatnu stopu;

- postavljanje negativnih kamatnih stopa - služe za poticanje banaka na pozajmljivanje po niskim stopama kako bi se ljudi i poduzeća mogli jeftino zaduživati;
- nudi dugoročne kredite bankama (uključujući kredite po vrlo povoljnim stopama), pod uvjetom da banke taj novac posuđuju ljudima i poduzećima;
- omogućuje kupnju privatne i javne financijske imovine;
- pruža „smjernice za naprijed“ tj. namjere za buduću monetarnu politiku.²⁴

2.4. Teorija optimalnog valutnog područja

Stabilna valuta je istoznačnica za snažnu valutu. Njezina stabilnost ovisi o nekoliko čimbenika: poželjno je da je područje na kojem se koristi za transakcije što veće jer je na taj način valuta likvidnija te bolje podnosi šokove; niska stopa inflacije te predvidljiva i konzistentna monetarna politika; odsutnost kontrola konverzije; čvrstina i pozitivan trend emisijske zemlje.

Euro se najviše koristi na području Europe te je druga svjetska valuta po korištenju nakon dolara. Ima razne funkcije svog djelovanja i u privatnom i u javnom sektoru. Najvažnije uloge su prikazane u sljedećoj tablici.

Tablica 4: Funkcije eura u privatnom i javnom sektoru

FUNKCIJA	PRIVATNI SEKTOR	JAVNI SEKTOR
<i>Obračunska jedinica</i>	vanjska trgovina, međunarodne financijske transakcije, kotacije cijena na međunarodnim tržištima	kao cilj u fiksiranju tečajeva
<i>Sredstvo razmjene</i>	podmirivanje obveza, "vehicle" valuta	intervencije na deviznim tržištima, službeni financijski tijekovi
<i>Mjera vrijednosti</i>	denominacija financijskih instrumenata	denominacija službenih deviznih rezervi

Izvor: Kohler H., Wes M. (1999): Implications of the euro for the integration process of the transition economies in central and eastern Europe, EBRD, Working paper No.38, Die Europäische Zentralbank, Stuttgart, Germany

²⁴ European Central Bank (2022): Monetary policy decisions, [Internet], raspoloživo na: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/decisions/html/index.hr.html>, [21.5.2022.]

U samim počecima Europske monetarne unije jasno definiranje i implementacija politike bilo je otežano zbog nekonzistentnosti pojedinih nacionalnih statističkih podataka. Nedostajalo je zajedničke povijesti te je područje Europe bilo u velikoj mjeri diversificirano što je vodilo ka velikim razlikama u transmisijskim mehanizmima. Ideja i rješenje problema leži u stvaranju zajedničke jake valute kako bi se smanjila vodeća uloga dolara, pa tako i ovisnost Europe o njemu. Želja je da se stvaranjem EMU-a potpomogne deficitarnim zemljama i ostvari zajednički napredak.

S tom mišlju, razvija se **teorija optimalnog valutnog područja** koja je utemeljena na izboru optimalnog deviznog režima, to jest čistog fluktuirajućeg ili fiksnog deviznog tečaja. Za zemlje koje su često izložene vanjskim nominalnim šokovima, odnosno internim realnim šokovima, pogodniji je fluktuirajući tečaj, dok je fiksni bolji izbor kod zemalja izloženim internim nominalnim šokovima.

Faktori koji se razmatraju pri izboru **deviznog režima** su:

- priroda šokova u gospodarstvu,
- kredibilnost naspram fleksibilnosti monetarne politike u mirnim i kriznim vremenima,
- efekti bilance plaćanja i financijska ranjivost,
- postojanje financijskih i makroekonomskih uvjeta za primjenu određenog deviznog režima,
- financijska otvorenost,
- očekivana visina priljeva kapitala,
- povijest deviznih režima u nekoj zemlji
- te sama monetarna politika.

U sljedećoj tablici su prikazane karakteristike pojedine vrste deviznog tečaja. Izbor tečaja je individualan za svaku pojedinu zemlju te ne postoji opće prihvaćeni režim. Zemlje se razlikuju po makroekonomskim čimbenicima, strukturi te ustroju, stoga je bitno pravilno izabrati.

Tablica 5: Karakteristike deviznog tečaja

FIKSNI TEČAJ	FLUKTUIRAJUĆI TEČAJ
<ul style="list-style-type: none">• lakše se postiže stabilnost tečaja• režim je održiv uz kontinuirane reforme i fleksibilnost nadnica• može dovest do rapidne aprecijacije realnog deviznog tečaja	<ul style="list-style-type: none">• lakše se nosi s neravnotežom u tekućem i kapitalnom računu bilance plaćanja• ostvarenje ciljane inflacije bez restriktivne monetarne i fiskalne politike• efikasnija zaštita od spekulativnih napada• povećana volatilnost može biti štetna za izvoz i investicije sektora vanjskotrgovinske robe te za rast i inflaciju

Izvor: izrada autorice prema Bilas, V. (2005): Teorija optimalnog valutnog područja; euro i Europska monetarna unija, <https://hrcak.srce.hr/26211>

Zemlje će više profitirati udruženjem u monetarnu uniju ako je između njih razvijena međusobna trgovina, postoji visok stupanj pokretljivosti radne snage, ekonomski udari su povezani te je osposobljen fiskalni sustav za prijenos sredstava u regije pogođene udarom.

Početak razvoja teorije optimalnog valutnog područja inspirirao je nekoliko radova vezanih za navedenu problematiku.

R. Mundell je 1961. iznio svoje argumente za uvođenje zajedničke valute:

- manjim brojem valuta uloga novca kao obračunske jedinice bit će adekvatnije ispunjena,
- s velikim brojem valuta, strano devizno tržište za neku valutu bi postalo usko,
- kod manjeg valutnog područja, veći je udio uvozne robe i usluga u potrošnji.²⁵

R.I. McKinnon je nadopunio teoriju kriterijem odnosa vanjskotrgovinskih i lokalnih dobara u domaćoj proizvodnji i potrošnji, te tvrdi kako se malim i otvorenim gospodarstvima više isplati preuzeti valutu šireg valutnog područja. Objašnjava kako povećanje međunarodnog

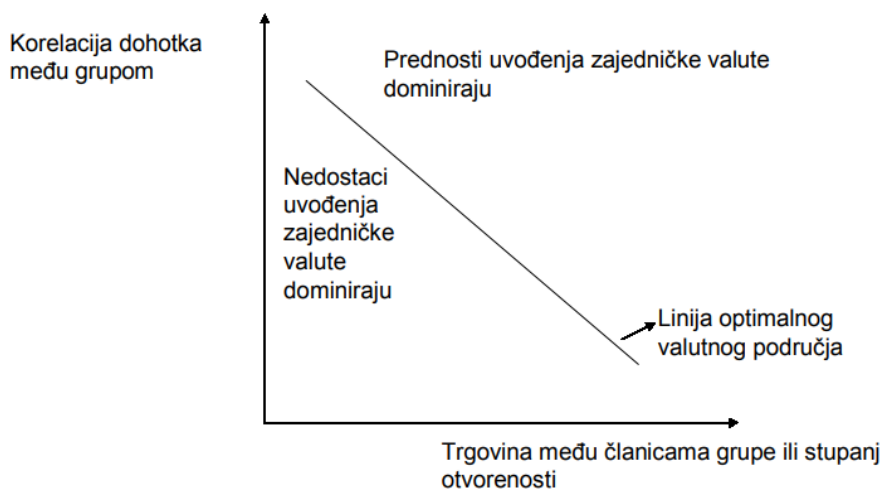
²⁵ Mundell, R. (1961): A theory of Optimum Currency Areas, The American Economic Review No. 51, str.657-665, USA

trgovanja u takvim zemljama potiče slabljenje uloge tečaja i monetarne politike, a povećava ulogu kretanja kapitala preko granica.²⁶

P.B. Kenen je preložio da se pri izboru deviznog tečaja uključi kriterij stupnja diversifikacije proizvoda te daje zaključak kako manje diversificirane zemlje mogu profitirati fleksibilnim tečajnim režimom. Također, naglašava kako optimalno valutno područje nije regija u geopolitičkom smislu, već umjetno područje odnosno input-output model u kojem su faktori mobilni.²⁷

Završetkom takozvane pionirske faze razvoja teorije optimalnog valutnog područja definirani su **kriteriji za uvođenje zajedničke valute**: fleksibilnost cijena i nadnica, mobilnost faktora proizvodnje, stupanj ekonomske otvorenosti, sličnost stopa inflacije, diversifikacija proizvodnje i potrošnje, integracija financijskog tržišta te fiskalna i politička integracija.

Grafikon 1: Ključni kriteriji za formiranje monetarne unije

Izvor: Mongelli, F. P. (2002): "New" views on the optimum currency area theory: What is EMU telling us?, ECB, Working Paper No. 138

Na grafikonu 1 prikazana je važnost međusobne trgovine i sličnosti dohotka zemalja na temelju čega se zaključuje kako je uvođenje zajedničke valute optimalnije većom

²⁶ McKinnon, R. I. (1963): Optimum Currency Areas, The American Economic Review, Vol. 53, No. 4, pp. 717-725

²⁷ Kenen, P. B. (1969): The theory of optimum currency areas: an eclectic view, Monetary problems of the international economy, Chicago, Illinois, Univ. of Chicago Press, p. 41-60

korelacijom dohodaka među potencijalnim članicama unije i intenzivnijom međunarodnom trgovinom.

Najveći problem stvaranja monetarne unije je nedovoljan stupanj konvergencije zemlje koja pristupa monetarnoj uniji. Zemlje koje imaju viši stupanj konvergencije bolje se prilagođavaju integraciji, te im zajednička politika unije više odgovara. Istodobno, spomenute zemlje su manje podložne nepovoljnim uvjetima i ekonomskim šokovima. Iz tih razloga se često testiraju kriteriji teorije optimalnog valutnog područja kako bi se provjerilo da li ih EMU ispunjava. Valutno područje razvija se s očekivanjem da će tekuće i buduće koristi premašiti troškove.²⁸

²⁸ Bilas, V. (2005): Teorija optimalnog valutnog područja; euro i Europska monetarna unija, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/26211>, [21.5.2022.]

3. MEHANIZAM UVOĐENJA EURA

3.1. Postupak uvođenja eura

Slika 2: Koraci do uvođenja eura

Izvor: autorica

Članstvom u EU država članica se obvezuje da će u određenom trenutku započeti proces uvođenja eura, a njegove aktivnosti se mogu razdijeliti u tri razdoblja: pripremno razdoblje, razdoblje dvojnog optjecaja i razdoblje nakon službenog uvođenja eura.

U pripremno razdoblje (otprilike šest mjeseci prije uvođenja eura) se kronološki ubrajaju sljedeće aktivnosti:

- Hrvatska je ispunila uvjete za euroizaciju,
- utvrđuje se devizni tečaj konverzije,
- započinje dvojno iskazivanje cijena,
- HNB počinje opskrbljivati banke euronovčanicama te kovanim novcem eura,
- banke počinje opskrbljivati poduzeća, Finu i Hrvatsku poštu d.d. eurima gdje započinje prodaja kompleta kovanog novca eura i centa.

Slijedi razdoblje dvojnog optjecaja koje započinje danom uvođenja eura:

- fizička zamjena kuna za eura bez naknade,
- i kuna i euro imaju status zakonskog sredstva plaćanja,
- štednje i krediti u kunama konvertiraju se u eure,
- nakon dva tjedna završava razdoblje dvojnog optjecaja te euro postaje jedino zakonsko sredstvo plaćanja i službena valuta RH.

U razdoblju koje traje sljedećih godinu dana od uvođenja eura obuhvaćaju se sljedeće aktivnosti:

- Fina i Hrvatska pošta d.d. prestaju pružati uslugu konvertiranja gotovog novca,
- uvodi se naknada za uslugu zamjene gotovog novca (druga polovica godine),
- godinu dana nakon uvođenja eura banke u potpunosti prestaju s uslugom zamjene gotovog novca (zamjena je moguće jedino kod HNB-a),
- kraj razdoblja obveznog dvojnog iskazivanja cijena.

Nadalje, prema Akcijskom planu Republike Hrvatske za sudjelovanje u ERM-u II, radit će se na sljedećim područjima politika:

1. osnaživanje okvira za sprječavanje pranja novca,
2. poboljšanje poslovnog okruženja privatnog sektora pojednostavljivanjem administracije i smanjenjem troškova,
3. efikasnije i transparentnije upravljanje državnim poduzećima,
4. jačanje pravosuđa u području nacionalnog stečajnog okvira.²⁹

U svrhu koordinacije pripremih aktivnosti za uvođenje eura 2018. godine formirano je Nacionalno vijeće za uvođenje eura koje se sastoji od nekoliko tijela. Upravljački odbor, koji je izravno podređen Nacionalnom vijeću, bit će zadužen za nadziranje i koordinaciju rada između šest odbora - koordinacijski odbor za zamjenu gotovog novca, koordinacijski odbor za zakonodavne prilagodbe, koordinacijski odbor za prilagodbu opće države, koordinacijski odbor za prilagodbu financijskog sustava, koordinacijski odbor za prilagodbu gospodarstva i zaštitu potrošača, te koordinacijski odbor za komunikaciju. Na čelu s predsjednikom Vlade RH, guverner HNB-a uz ministre iz povezanih područja, te predstavnike Hrvatske udruge poslodavaca i sindikalnih središnjica, donosi strateške planove i određuje rokove za dovršetak aktivnosti.

Jako je važna aktivnost pravovremene opskrbe banaka te Fine, Hrvatske pošte d.d. i poduzeća euronovčanicama i kovanim novcem eura kako bi gotovinski platni pomet neometano prešao na novu valutu. Za razliku od novčanica koje su jednake na cijelom

²⁹ Vlada Republike Hrvatske, Hrvatska Narodna Banka (2020): Akcijski plan Republike Hrvatske za sudjelovanje u europskom tečajnom mehanizmu II (ERM II) („obveze nakon pristupanja“), HNB, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>, [21.5.2022.]

europodručju, kovani novac će na naličju, odnosno nacionalnoj strani, prikazivati nacionalne simbole države članice. Hrvatska će time, umjesto da izgubi dio nacionalnog identiteta gubitkom nacionalne valute, pridonijeti promoviranju vlastitog identiteta diljem eurozone.

Konverzija gotovog novca odvijat će se kroz dulje razdoblje, a krajnji rok za zamjenu nije određen, pa će stoga građani moći zamjeniti kunske novčanice u HNB-u u bilo kojem trenutku u budućnosti. Međutim, kovani novac će se moći mijenjati do isteka tri godine od uvođenja eura. Banke će biti glavni akteri kod zamjene gotovog novca te će biti dužne opskrbiti svoje bankomate novčanicama eura. Kako bi proces zamjene prošao što bezbolnije, građane će se u sklopu raznih kampanja pozvati da višak gotovog novca pohrane na svoje račune.

Što se tiče kunskih sredstava na računima kod banaka, ona će se automatski pretvoriti u eure na dan uvođenja eura. Također, svi krediti u kunama i krediti s valutnom klauzulom u eurima, smatrat će se kreditima u eurima. Za konverziju neće biti zaračunate nikakve naknade te će svi korisnici biti obaviješteni o zamjeni tjednima unaprijed. S obzirom da će se zamjena dogoditi odmah prvi dan, neće biti razdoblja dvojnog optjecaja kod bezgotovinskog platnog prometa.

Na slici 3 su prikazani primjeri konverzije spomenutih kredita.

Primjeri 1, 3, 4 i 6 su jednostavni slučajevi u kojima dolazi do automatske konverzije glavnice uz nepromijenjene kamatne stope. Kod primjera 2 snižava se promjenjiva kamatna stopa iz razloga što novi tromjesečni NRS1 EUR, dobiven stapanjem NRS HRK i prijašnjeg NRS EUR, ima vrijednost manju od NRS1 HRK, te fiksna marža ostaje ista. Primjer 5 je sličan slučaj, no ovdje je promjenjivi dio kamatne stope vezan za NRS u eurima, pa dolazi do prelaska s NRS1 EUR u NRS1 EUR-novi. Pošto je novi tromjesečni NRS1 EUR veći od prethodnog za 0,02 postotna poena, dolazi do smanjenja fiksne marže za isti iznos.

Vrsta kredita	Kamatna stopa	Prije uvođenja eura	Nakon uvođenja eura
kredit u kunama	fiksna	Primjer 1.	
		Glavnica = 500.000 HRK Kamatna stopa = 4,2% fiksno	Glavnica = 500.000 / fiksni tečaj konverzije EUR Kamatna stopa = 4,2% fiksno
		Primjer 2.	
	promjenjiva	Glavnica = 500.000 HRK Kamatna stopa = 3,24% promjenjiva [3,0% (fiksna marža) + 0,24% (3M NRS1 HRK)]	Glavnica = 500.000 / fiksni tečaj konverzije EUR Kamatna stopa = 3,22% promjenjiva [3,0% (fiksna marža) + 0,22% (3M NRS1 EUR-novi)]
		Primjer 3.	
		Glavnica = 500.000 HRK Kamatna stopa = 3,51% promjenjiva [3,5% (fiksna marža) + 0,01% (12M TZMF HRK)]	Glavnica = 500.000 / fiksni tečaj konverzije EUR Kamatna stopa = 3,51% promjenjiva [3,5% (fiksna marža) + 0,01% (12M TZMF EUR)]
kredit u kunama s valutnom klauzulom u euru	fiksna	Primjer 4.	
		Glavnica = 70.000 EUR Kamatna stopa = 3,8% fiksno	Glavnica = 70.000 EUR Kamatna stopa = 3,8% fiksno
		Primjer 5.	
	promjenjiva	Glavnica = 70.000 EUR Kamatna stopa = 3,20% promjenjiva [3,0% (fiksna marža) + 0,20% (3M NRS1 EUR)]	Glavnica = 70.000 EUR Kamatna stopa = 3,20% promjenjiva [2,98% (fiksna marža) + 0,22% (3M NRS1 EUR-novi)]
		Primjer 6.	
		Glavnica = 70.000 EUR Kamatna stopa = 2,60% promjenjiva [3,0% (fiksna marža) + (-0,40%) (3M EURIBOR)]	Glavnica = 70.000 EUR Kamatna stopa = 2,60% promjenjiva [3,0% (fiksna marža) + (-0,40%) (3M EURIBOR)]

Bilješka: Općenito, u svim su primjerima uzete hipotetske vrijednosti za iznos glavnice, fiksnih kamatnih stopa i fiksnih marži kod onih kredita gdje postoje promjenjive kamatne stope. Vrijednosti parametara uz koje se vežu promjenjivi dijelovi kamatne stope predstavljaju približne vrijednosti za te parametre u četvrtom tromjesečju 2019. godine.

Slika 3: Primjeri konverzije kunskih kredita i kredita s valutnom klauzulom

Izvor: Nacionalni plan zamjene hrvatske kune eurom, HNB, <https://www.hnb.hr>

Kod konverzije vrijednosnih papira, koji uključuju dionice, obveznice te ostale instrumente tržišta kapitala i novčanog tržišta, koristit će se fiksni tečaj konverzije primjenom svih pet decimala. Nakon primjene fiksnog tečaja u cijelosti, vrijednost će se zaokružiti na najbliži cent ili cijeli euro. Konverzija nominalne vrijednosti dionica dioničkog društva zakružiti će se na najbliži cent, dok će se vrijednost društva s ograničenom odgovornošću zaokružiti na cijeli euro, a razlog tome je veći stupanj rizika koji se veže uz dionička društva iz razloga što imaju složeniju vlasničku strukturu. Konverzijom vrijednosti udjela u investicijskim i

mirovinskom fondovima, vrijednost će se iskazivati sa šest decimala. Ako se dogodi da neka vrijednosnica nije konvertirana do dana uvođenja eura, nominalna vrijednost u kunama smatrat će se vrijednošću u eurima konvertirana prema fiksnom tečaju zamjene.

3.1.1. Konverzija potrošačkih cijena

Pravila po kojim će se preračunavati potrošačke cijene definirana su Uredbom Vijeća EU-a (1997.) te je određen fiksni tečaj konverzije koji se sastoji od šest znamenaka. Prilikom preračunavanja obvezatno je korištenje tečaja konverzije u punom brojčanom iznosu. Tek nakon konverzije novčane vrijednosti iz kune u euro, cijene se zaokružuju na dvije decimale.

Vlada će provoditi razne mjere kojim će se nastojati spriječiti povećanje potrošačkih cijena izazvano konverzijom iz kune u euro. Među glavnim mjerama bit će **dvojno iskazivanje cijena**. Razdoblje dvojnog iskazivanja cijena trajat će prije i poslije uvođenja eura te će pomoću ove mjere građani moći raspoznati neopravdani rast cijena. Tijekom tog razdoblja cijene će biti izražene i u kunama i u eurima te će dodatno biti naznačen fiksni tečaj konverzije, a bilo kakve dodatne informacije koje bi mogle zbuniti potrošače, bit će zabranjene. Dvojno iskazivanje cijena primjenjivat će se i na primanjima stanovništva, odnosno na plaćama, mirovinama, socijalnim naknadama i slično.

Poslovni subjekti dobrovoljno će moći pristupiti Etičkom kodeksu čiji je glavni cilj ostvariti sigurnu i transparentnu euroizaciju u Hrvatskoj. Poduzeća će se poticati da pravilno pretvaraju cijene na način da će im ulaskom u kampanju koja promovira ispravnu konverziju biti dodijeljen logo koji će biti prepoznatljiv potrošačima. Poduzeća koja ne budu poštovala pravila bit će suočena sa određenim sankcijama u obliku novčanih kazni te javne objave imena na takozvanoj „crnoj listi“.

Kako bi se potrošači dodatno zaštitili, bit će redovito informirani o kretanju cijena od strane nadežnih tijela. S ciljem smanjenja nepovjerenja građana te stvaranja pogrešne percepcije o povećanju razine cijena, objavljivat će se stopa inflacije te kretanje cijena najznačajnijih kategorija usluga i dobara.³⁰

³⁰ Vlada Republike Hrvatske, Hrvatska Narodna Banka (2020): Nacionalni plan zamjene hrvatske kune eurom, HNB, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>, [21.05.2022.]

3.2. Koristi uvođenja eura

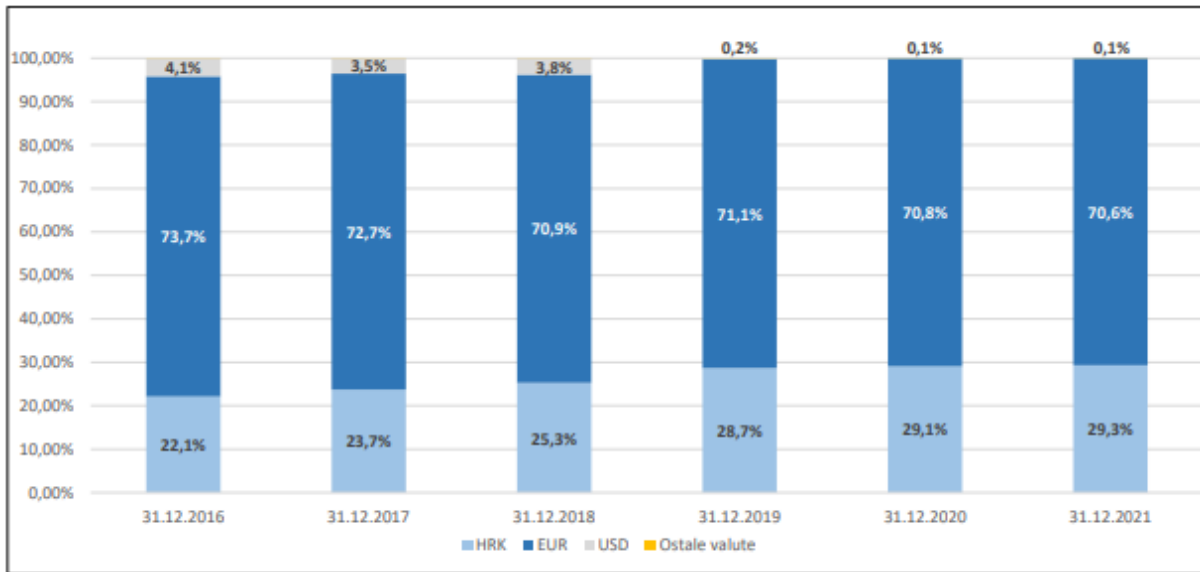
1. Nestanak valutnog rizika

Najvažnija i najznačajnija prednost uvođenja eura je uklanjanje valutnog rizika u gospodarstvu. Svi ekonomski subjekti koji nemaju usklađenu valutnu strukturu imovine i obveza, te prihoda i rashoda, izloženi su valutnom (tečajnom) riziku. Promjena tečaja domaće valute utječe na promjenu u neto vrijednosti imovine, pa tako deprecijacija domaće valute povećava dug i teret njegove otplate kod ekonomskih subjekata koji su visoko euroizirani. Povećanjem duga raste i kamatna stopa na nova zaduženja, kojom ulagači nastoje kompenzirati tečajni rizik.

Banke su jedini sektor s uklađenom valutnom strukturom. Svim ostalim poduzećima, dijelu građana i samoj državi, iznos obveza u stranoj valuti u većini slučajeva naidlazi iznos imovine u stranoj valuti, stoga se zaključuje kako bi slabljenje domaće valute na njih utjecalo negativno.

Glavnina deviznog duga u RH, vezana je uz euro. Na slici 4 prikazan je postotak duga u eurima, a na kraju 2021. godine iznosio je 70,6%. Visina duga u stranoj valuti rezultat je duboko ukorijenjene euroizacije. Prema podacima ESB-a, Hrvatska je zemlja s najvećim stupnjem euroizacije od svih zemalja izvan eurozone. Devizne štednje su najviše rasle kako bi se građani zaštitili od velikih inflacija i makroekonomskih prijetnji, ali i zbog velike dostupnosti strane valute proizašle iz sektora turizma te štednji radnika koji rade u inozemstvu. Kada strana valuta preuzme dio funkcije novca, teško je vratiti povjerenje u domaću valutu, stoga je depozitna euroizacija teško reverzibilna.

Prihvatanjem eura kao službene valute, valutni rizik gotovo da neće postojati jer će sav dug u stranoj valuti postati dug u domaćoj valuti. Također, nestat će potreba za određenim regulatornim zahtjevima od strane HNB-a što automatski pospješuje efikasnost poslovanja banaka.

Slika 4: Valutna struktura javnog duga 2016. – 2021.

Izvor: Ministarstvo financija: Program konvergencije Republike Hrvatske za razdoblje 2023. – 2025.

2. Smanjenje troška zaduživanja domaćih sektora

Kada Hrvatska zamjeni kunu s eurom, visina kamatne stope će dostići razine kamatnih stopa europodručja. Inače, kamatne stope na dug domaćih sektora uvjetuju se nizom faktora među koje se ubrajaju: rizik zajmoprimca, rizik države zajmoprimca i banke, trošak regulacije, trošak izvora sredstava, te marža na kamatnu stopu određenu od strane banke. Dodatno, na razinu kamatne stope utječu i promjene na međunarodnim financijskim tržištima, što ukazuje na to da se ne može znati visina kamatne stope nakon uvođenja eura, no prema dosadašnjim istraživanjima može se predvidjeti kako će ona ipak biti niža.

Smanjenje kamatnih stopa čini gospodarstvo konkurentnijim te potiče ulaganja i poboljšanja uvjeta na tržištu rada. Posljedično, smanjuje se rizik države te postiže bolji kreditni rejting čime može doći i do snižavanja kamatnih stopa na bankovne kredite poduzećima i stanovništvu.

3. Manji rizik od valutne i bankovne krize

Očekuje se potpuni izostanak rizika valutne krize što je vrlo važno zemljama s malom otvorenom ekonomijom kao što je Hrvatska. Uzimajući u obzir činjenicu da više neće

postojati pritisak na domaću valutu, HNB neće morati prodavati međunarodne rezerve ni povećavati domaće kamatne stope kako bi djelovala na stabilnost valute.

Valutne i bankovne krize usko su povezane, što znači da valutna može potaknuti izbijanje bankovne krize i obratno. U slučaju deprecijacije domaće valute pogoršava se stanje bilance banaka što može izazvati bankovnu krizu. Također, kada se povuče veliki iznos deviznih depozita, bankovni sustav suočava se sa smanjenom deviznom likvidnošću što prethodi valutnoj krizi. HNB može osigurati samo likvidnost nacionalne valute, dok eursku likvidnost crpi iz prethodno akumuliranih zaliha.

Zaključno, rizik od valutne krize će uvođenjem eura u potpunosti nestati, dok će rizik krize bankovnog sustava biti znatno smanjen. Kao što je već navedeno, Hrvatska je visoko euroizirana zemlja, pa su stoga spomenuti rizici niski. Ipak, u slučaju potrebe Hrvatska će nakon ulaska u europodručje od strane ESB-a moći osigurati eursku likvidnost.

4. Poticaj međunarodnoj razmjeni i ulaganjima

Uvođenje eura imat će značajan utjecaj i na promicanje međunarodne razmjene i investicija. Korištenje iste valute označava Hrvatsku kao zemlju čija je ranjivost gospodarstva smanjena te samim time postaje konkurentnija. Smanjeni troškovi i niži stupanj rizičnosti zemlje će doprinijeti razvoju turističkog sektora djelatnosti te povećati robnu razmjenu i inozemna ulaganja. Unatoč mogućem porastu cijena usluga, za Hrvatsku se ipak predviđa prevladavanje pozitivnih učinaka na turizam zbog velike orijentiranosti gospodarstva ka turističkom sektoru i značajne privrženosti zemljama europodručja. Međutim, očekuje se slabiji doprinos uvođenja eura na navedeno u odnosu na doprinos koji je imalo pristupanje Hrvatske Europskoj uniji.

5. Niži transakcijski troškovi

Troškovi proizašli iz razlika kupovnog i prodajnog tečaja te raznih naknada zbog konverzije i korištenja platnih kartica u drugim državama europodručja, uvođenjem eura u potpunosti nestaju. Transakcijski troškovi na godišnjoj razini iznose od 0,1 do 0,3% BDP-a, stoga njegova eliminacija čini uštedu nefinancijskom sektoru. Također, smanjit će se naknade za domaća i prekogranična plaćanja u eurima što će pogodovati vanjskotrgovinskoj razmjeni na europodručju.

6. Ostale koristi

Pod ostale koristi dodaje se i **sudjelovanje u raspodjeli monetarnog prihoda Eurosustava**. HNB će biti dio godišnje raspodjele monetarnog prihoda na razini Eurosustava, što znači da se uvođenjem eura monetarni prihod centralne banke može povećati unatoč gubitku prava na emisiju nacionalne valute te akumuliranja vlastite emisijske dobiti. Spomenuto odricanje neće značajnije pogoditi Hrvatsku iz razloga što plansmani hrvatskih banaka iznose samo 1% ukupne imovine, što bi značilo da nema značajnijeg monetarnog prihoda generiranog emisijom nacionalne valute. Hrvatska će zadržati većinu svojih međunarodnih pričuva koje će nastaviti ostvarivati investicijski prinos. Na temelju iskustava usporedivih zemalja eurozone, može se očekivati da će iznos koji će biti alociran godišnjom raspodjelom biti znatno veći od doprinosa HNB-a udruženom monetarnom prihodu.

Pristupanjem eurozoni, u slučaju potrebe Hrvatska ima pravo **pristupa financijskoj pomoći Europskog mehanizma za stabilnost**³¹. U situaciji financijskih neprilika, ESM-a može ponuditi različite kredite, otkupiti državne obvezinice ili izravno dokapitalizirati kreditnu instituciju u svrhu očuvanja njezine stabilnosti.

3.3. Troškovi uvođenja eura

1. Gubitak samostalne monetarne politike

Uvođenje eura označava gubitak važnog nacionalnog obilježja kao što je vlastita nacionalna valuta, te posljedično i gubitak vlastite monetarne i tečajne politike. Kuna označava simbol suvereniteta i nacionalnog identiteta Hrvatske. Dva glavna problema koja sa sobom donosi gubitak vlastite valute su:

- država ostaje bez alata za povećavanje konkurentnosti gospodarstva – deviznog tečaja,
- zajednička monetarna politika koju određuje ESB pomoću kamatne stope može biti neprimjerena, ako po stupnju razvijenosti država nije u rangu s ostatkom europodručja.

³¹ „*European Stability Mechanism*“ – ESM, eng.

Male zemlje poput Hrvatske osjetljive su na međunarodna kretanja kapitala, zaduživanje u stranoj valuti te utjecaj tečaja na potrošačke cijene. U kriznim razdobljima, centralna banka može utjecati na stabilnost nacionalne valute prema euru tako što će ograničiti njezino jačanje ili spriječiti njezino slabljenje, međutim ne može utjecati na vrijednost kune prema drugim valutama (dolar, funta, franak itd.). Aktivno korištenje monetarne i tečajne politike je ograničeno te stoga gubitak nacionalne valute i monetarne politike ne predstavlja značajan trošak.

Primjerenost zajedničke monetarne politike može predstavljati rizik zemljama s drugačijim cikličnim potrebama gospodarstva od ostatka europodručja. U Hrvatskoj je poslovni ciklus usklađen s europodručjem, stoga se ne očekuje negativno djelovanje monetarne politike ESB-a na Hrvatsku.

2. Porast razine cijena zbog konverzije

Otpor uvođenju eura ponajviše se događa zbog percepcije o rastu cijena potaknutog konverzijom, no mnoga istraživanja pokazuju da je takav rast cijena zapravo vrlo blag i jednokratn. Do njega dolazi zbog prelijevanja jednokratnih troškova konverzije na potrošače te zbog neopravdanog povećanja cijena zaokruživanjem cijene na veći iznos prilikom pretvaranja iznosa iz stare valute u euro. Neka poduzeća pokušavaju povećati svoje profitne marže zaokruživanjem cijena na atraktivnu razinu te iskorištavajući situaciju nadajući se da potrošači ne primjenjuju točnu stopu konverzije.

Unatoč blagom učinku, veći dio građana i dalje smatra da su nakon uvođenja eura cijene znatno porasle, a razlog tome je razlika između percipirane inflacije potrošača i stvarne inflacije mjerene IPC-om u vremenu nakon uvođenja nove valute. Percepirana inflacija se najčešće bazira na kretanju cijena jeftinijih proizvoda koji se često kupuju, a ta skupina proizvoda većinom ima izrazitiji porast cijena prilikom konverzije.

U poglavlju 4 detaljnije će se razraditi utjecaj konverzije na kretanje cijena za određene skupine proizvoda te usporedni odnos inflacije i kretanja plaća.

3. Rizik prekomjernog priljeva kapitala i akumulacije makroekonomskih neravnoteža

Pristupanjem europodručju država postaje izložena riziku prekomjernog priljeva koji mogu dovesti do akumulacije internih i eksternih neravnoteža. Nakon krize 2008., EU je izgradila nove mehanizme suradnje ekonomskih politika čija je funkcija očuvanje stabilnosti monetarne unije. Uz spomenute mehanizme te mjere za smanjenje rizika financijske nestabilnosti u vidu povećanja otpornosti banaka na šokove, smanjena je vjerojatnost apsorpcije štetnih makroekonomskih neravnoteža na minimum.

4. Ostali jednokratni troškovi

Među ostale troškove se ubrajaju jednokratni troškovi konverzije te jednokratni troškovi pristupanja HNB-a Eurosustavu. **Jednokratni troškovi konverzije** se odnose na trošak izrade novčanica i kovanica te njihova implementacija. Visina jednokratnih troškova je procijenjena na od 0,5% BDP-a. U slučaju Hrvatske, pretpostavlja se da će taj trošak biti čak i niži zbog visoke razine euroiziranosti. **Jednokratni troškovi pristupanja HNB-a Eurosustavu** sugeriraju da će HNB biti dužan uplatiti platiti ostatak upisanog kapitala ESB-a, prebaciti dio međunarodnih rezervi na ESB te platiti doprinos pričuvama ESB-a.

U jednokratne troškove ulazi i **sudjelovanje u pružanju financijske pomoći drugim državama članicama**. Kao što svaka zemlja ulaskom u europodručje dobiva pristup financijskoj pomoći, tako je s druge strane dužna i pružati isto. Glavni trošak je uplata određenog iznosa u temelji kapital ESM-a. Prihvatanjem eura kao službene valute, zemlja članica postaje dioničar ESM-a, a njezin udio u kapitalu se određuje prema ESB-ovom ključu za upis kapitala. Udio ovisi o stupnju razvijenosti pojedine zemlje. Korekcije kapitala koje se vrše za manje razvijene zemlje vrijede do dvanaest godina, nakon čega je zemlja članica dužna uplatiti ostatak kapitala.

3.4. Ocjena učinka uvođenja eura

Prije postupka uvođenja eura svaka država provodi analizu koristi i troškova te prema tome donosi odluku o opravdanosti pristupanja države eurozoni. Tablica 6 sustavno prikazuje prednosti i nedostatke uvođenja eura uz stupanj njihovog utjecaja te dugotrajnost.

Tablica 6: Koristi i troškovi uvođenja eura

	KORISTI			TROŠKOVI		
	opis	važnost	učinak	opis	važnost	učinak
1.	Nestanak valutnog rizika	velika	trajni	Gubitak samostalne monetarne politike	mala	trajni
2.	Smanjenje troška zaduživanja domaćih sektora	srednja	trajni	Porast razine cijena zbog konverzije	mala	jednokratni
3.	Manji rizik od valutne i bankovne krize	srednja	trajni	Rizik prekomjernog priljeva kapitala i akumulacije makroekonomskih neravnoteža	mala	trajni
4.	Poticaj međunarodnoj razmjeni i ulaganjima	srednja	trajni	Jednokratni troškovi konverzije	mala	jednokratni
5.	Niži transakcijski troškovi	mala	trajni	Jednokratni troškovi pristupanja HNB-a Eurosustavu	mala	jednokratni
6.	Sudjelovanje u raspodjeli monatarnog prihoda Eurosustava	mala	trajni	Sudjelovanje u pružanju financijske pomoći drugim državama članicama	srednja	jednokratni
7.	Pristup mehanizmima financijske pomoći europodručja	mala	trajni			

Izvor: izrada autorice prema Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Hrvatskoj – prijedlog, HNB, <https://www.hnb.hr>

Prema provedenoj analizi zaključuje se da će zamjena nacionalne valute eurom imati izrazito pozitivan učinak na hrvatsko gospodarstvo. Najveća korist koja će se ostvariti uvođenjem eura je gubitak valutnog rizika, što je veoma bitno za visoko euroiziranu zemlju kao što je Hrvatska. Navedene koristi će većinom biti trajne, dok nedostaci najčešće imaju jednokratno djelovanje u trenutku uvođenja eura. Troškovi također nisu od velike važnosti zbog već opisanih karakteristika hrvatskog gospodarstva.

Uvođenje eura će imati i druge učinke osim ekonomskih koristi i troškova – dublja ekonomska integracija, jačanje konkurentnosti i makroekonomske stabilnosti. Neovisno o uvođenju eura, same politike koje se provode kako bi se zemlja članica pripremila na postupak uvođenja eura, od velike su pomoći hrvatskom gospodarstvu.³²

Za neke europske zemlje situacija je ipak drugačija te iz nekih razloga i dalje ne žele započeti postupak uvođenja eura. Švedska, kao jedna od visoko razvijenih zemalja, smatra da bi konverzija bila prijetnja nacionalnog neovisnosti te u toj zemlji vlada najveća odbojnost prema euru. Poljska je podijeljenog mišljenja, međutim do sada prevladava mišljenje kako je zadržavanje poljskog zlota važan stabilizacijski čimbenik za zemlju. Mađarska je uvođenje eura skinula s dnevnog reda do daljnjega zbog niske razine realne konvergencije, a slijedi je i Češka koja do sada nije postigla primjerenu razinu ni realne ni nominalne konvergencije te ne vidi velike koristi od konverzije.

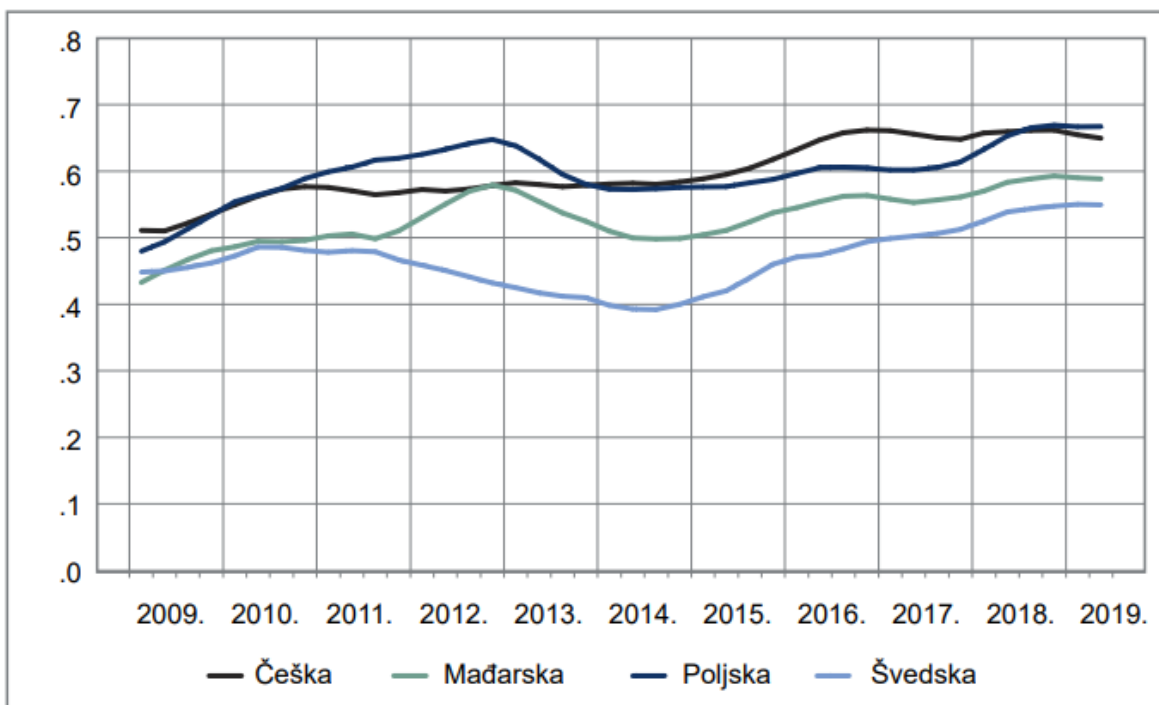
Prema teoriji optimalnog valutnog područja, gubitak neovisne monetarne politike ne bi trebao biti prevelik trošak uvođenja eura u slučaju da su gospodarski šokovi usklađeni unutar monetarne unije. Kako bi monetarna politika bila primjerena svim državama unutar monetarne unije, razmatra se usklađenost poslovnih ciklusa, mobilnost proizvodnih čimbenika ili podudarnosti strukture gospodarstva.

Usklađenost zajedničkih šokova ispitali su Deskar-Škrbić i Kunovac (2021.) postavljajući bayesovski SVAR model kojim su identificirali domaće (idiosinkratske) i zajedničke šokove. Svi šokovi iz europodručja ili iz svijeta, koji su relevantni za ESB, mogu se označiti kao šokovi europodručja. Cilj istraživanja je precizno odvojiti idiosinkratske i zajedničke šokove.

Na slikama 5 i 6 prikazana je komparacija ukupnog utjecaja zajedničkih šokova koji u prikazanom vremenskom periodu pogađaju četiri države članice izvan eurozone. Rezultati ukazuju na važnost zajedničkih šokova, te njihov značaj pri pokretanju poslovnih ciklusa i inflacije kod spomenutih država. Zajednički šokovi utječu na nešto manje od 70% ukupne dinamike inflacije kod Češke i Poljske te na neznatno niži postotak kod Mađarske i Švedske

³² Vlada Republike Hrvatske, Hrvatska narodna banka (2018): Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Hrvatskoj – prijedlog, Hrvatska Narodna banka, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>, [21.05.2022.]

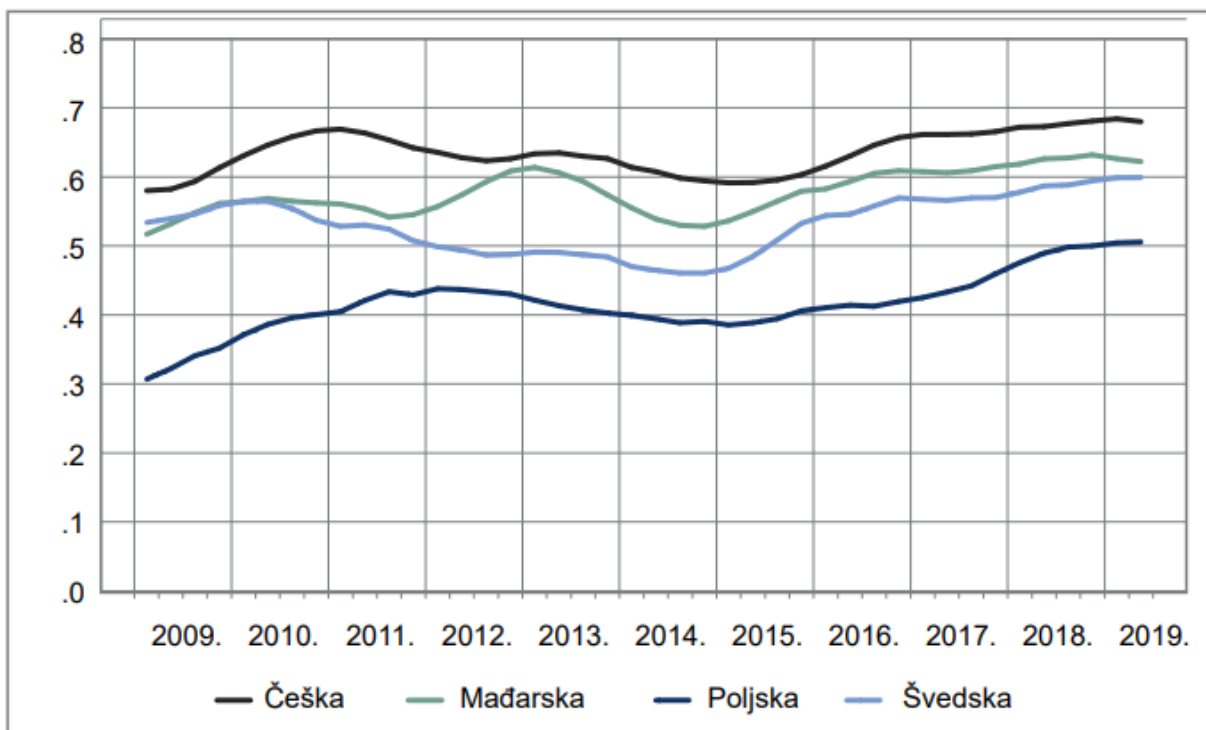
(slika 5). Slična je situacija i kod BDP-a, gdje se utjecaj zajedničkih šokova kreće između 50% i 70% ukupne dinamike (slika 6). Ukupan doprinos zajedničkih šokova s vremenom se povećavao u oba slučaja te se zaključuje kako postoji visoka razina korelacije poslovnih ciklusa s eurozonom. Nadalje, ističe se kako bi zajednička monetarna politika mogla osigurati makroekonomsku stabilnost i za prikazane četiri zemlje koje su trenutno izvan europodručja.³³

Slika 5: Utjecaj zajedničkih šokova na inflaciju potrošačkih cijena u zemljama izvan eurozone

Izvor: Deskar-Škrbić, M., Kunovac, D. (2021): Dvadeseta godišnjica eura: zašto se neke zemlje još ne žele pridružiti?, HNB, <https://www.hnb.hr>

³³ Deskar-Škrbić, M., Kunovac, D. (2021): Dvadeseta godišnjica eura: zašto se neke zemlje još ne žele pridružiti?, Gledište ekonomista, HNB, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>, [25.5.2022.]

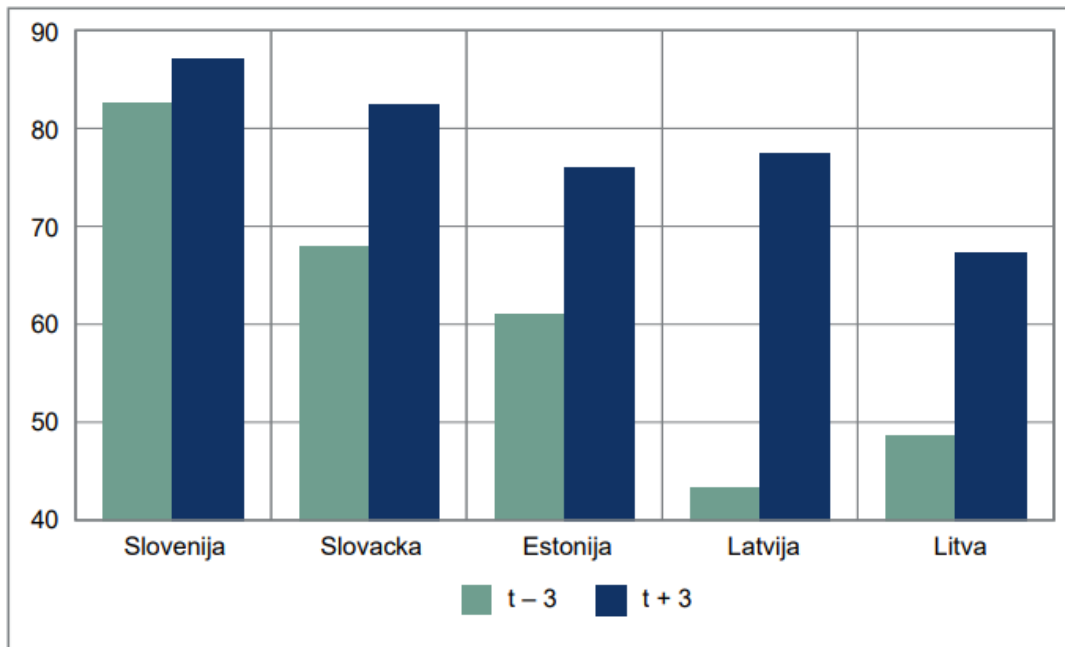

Slika 6: Utjecaj zajedničkih šokova na rast BDP-a u zemljama izvan eurozone

Izvor: Deskar-Škrbić, M., Kunovac, D. (2021): Dvadeseta godišnjica eura: zašto se neke zemlje još ne žele pridružiti?, HNB, <https://www.hnb.hr>

Na slici 7 prikazana je prosječna podrška euru u novim državama članicama europodručja tri godine prije uvođenja eura i tri godine nakon. Jasno se može vidjeti kako je prema podacima istraživanja, podrška uvođenju eura tri godine poslije narasla u svim prikazanim državama, što znači da su koristi prevladale troškove. Važno je napomenuti kako su sve zemlje pristupile ERM-u II odmah nakon ulasku u EU, te vezale valutu uz euro. Percepcija gubitaka je u tom slučaju drugačija zbog ograničene neovisnosti monetarne politike od samog početka.³⁴

³⁴ Deskar-Škrbić, M., Kunovac, D. (2021): Dvadeseta godišnjica eura: zašto se neke zemlje još ne žele pridružiti?, Gledište ekonomista, HNB, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>, [25.5.2022.]

Slika 7: Nove države članice europodručja tri godine prije i nakon uvođenja eura

Izvor: Flash Eurobarometer, <https://europa.eu/eurobarometer/screen/home>

4. KRETANJE CIJENA NAKON UVOĐENJA EURA

Cijene dobara i usluga konstantno se mijenjaju - neke cijene rastu, neke padaju. Opće povećanje cijena naziva se **inflacija**, te je bitno razumijeti da inflacija ne predstavlja povećanje cijena pojedinačnih proizvoda. Inflacija smanjuje vrijednost novca tijekom vremena, što znači da se općim povećanjem cijena danas može kupiti manje nego što se moglo jučer za jednaki iznos.

Teško je precizno odrediti koliki utjecaj ima uvođenje eura na kretanje cijena iz razloga što istodobno postoje i mnogi drugi činitelji koji pospješuju rast cijena. Za trenutni primjer mogu se uzeti nedavna događanja koja su zadesila svijet – pandemija koronavirusa te ruska invazija na Ukrajinu. U vrijeme kada su Slovenija i Slovačka započele konverziju, u tijeku je bila globalna gospodarska kriza. Svi navedeni faktori imaju utjecaj na značajne promjene u gospodarstvu, pa tako i na povećanje cijena.

Do sada su provedena brojna istraživanja o utjecaju zamjene nacionalne valute s eurom na kretanje potrošačkih cijena u zemljama europodručja. Rezultati su pokazali kako je učinak bio veoma blag i kratkotrajan. Ipak, nisu se sve potrošačke cijene mijenjale u istom ritmu, pa je tako zabilježen veći porast cijena u uslužnom sektoru. U nastavku će se prikazati kretanje cijena prema određenim skupinama proizvoda te kako će se inflacija odraziti na visine plaća.

4.1. Kretanje cijena određenih skupina proizvoda

Promjena cijene se najčešće mjeri **harmoniziranim indeksom potrošačkih cijena (HIPC)**. On se uveo kako bi se izjednačio način mjerenja inflacije u cijelom europodručju te se izbjeglo preklapanje podataka, a rezultati postali potpuni i usporedivi. Kod izračunavanja HIPC-a koriste se ponderi proizvoda pomoću kojih se može saznati koliko kućanstva prosječno potroše na određeni proizvod. Tako na primjer benzin ima ponder 4,6%, dok kava ima ponder 0,4%, što znači da postotna promjena cijene benzina ima deset puta veći utjecaj

ukupni HIPC nego li ista postotna promjena cijene kave. Svaka država također dobiva ponder ovisno o udjelu u ukupnoj osobnoj potrošnji u eurozoni.³⁵

Kako bi se procijenio utjecaj konverzije na kretanje cijena, Eurostat je koristio statističke tehnike kojim je odredio koje komponente HIPC-a prema mjesečnoj promjeni cijene odstupaju od promjene u istom razdoblju prošlih godina, te promjene u drugim zemljama eurozone tijekom konverzije. Neuobičajena promjena cijena je bila svaka razlika između stvarne i očekivane promjene cijene određenih sastavnica. Ukoliko se neka neuobičajena promjena nije mogla pripisati nekom drugom činitelju, zaključuje se da je ona posljedica uvođenja eura.

U tablici 7 prikazan je učinak konverzije nacionalnih valuta u euro na HIPC za određene zemlje članice koje su kasnije pristupile eurozoni. Prema ocjeni Eurostata, učinak nije prelazio 0,3 postotna poena. Učinak konverzije na HIPC bio je manji u državama u kojim je propisana mjera dvojnog iskazivanja cijena.

Tablica 7: Ocijenjeni učinak konverzije nacionalnih valuta u euro na HIPC, u postotnim poenima (p.p.)

DRŽAVA	RAZDOBLJE	OCIJENJENI UČINAK NA UKUPNI HIPC (P.P.)
Slovenija	12.2006. - 1.2007.	0,3
Slovačka	12.2008. - 2.2009.	do 0,3
Estonija	12.2010. - 3.2011.	0,2-0,3
Latvija	12.2013. - 1.2014.	0,12-0,21
Litva	12.2014. - 1.2015.	0,04-0,11

Izvor: Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat>

U tablici 8 upisane su grupe proizvoda kod kojih je zabilježen znatan porast cijena zbog uvođenja eura. Izrazitiji rast zabilježen je pretežno kod usluga, kao što su usluge u restoranima, kafićima i slično, usluge smještaja, razne usluge popravaka, frizerske i kozmetičke usluge itd.. Rast cijena u restoranima i kafićima može se objasniti takozvanim *menu cost* modelom³⁶. U ovom sektoru cijene se rijetko mijenjaju zbog popratnih troškova kao što je tiskanje novih jelovnika. Prema tom modelu veći udio restorana će promijeniti cijene u mjesecu početka službenog uvođenja eura, dok se inače taj udio rasporedi tijekom

³⁵ Europska središnja banka (2022): Što je inflacija?, [Internet], raspoloživo na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/hicp/html/index.hr.html>, [25.05.2022.]

³⁶ Menu cost model - „model rigidnih cijena u kojem postoji fiksni trošak promjene cijene“

duljeg perioda. Posljedično, dolazi do rasta agregatne inflacije u prva dva mjeseca poslije konverzije. Istraživanje iz 2008. (Gaiotti i Lippi) pokazuje kako je veći dio restorana revidirao cijene tijekom konverzije nego u „normalnim“ godinama te je to jedan od razloga ukupnog povećanja cijena u restoranima.

Tablica 8: Grupe proizvoda kod kojih je zabilježen znatan porast cijena zbog konverzije

DRŽAVA	GRUPA PROIZVODA
Slovenija	Restorani, kafići i slično Popravak obuće Popravak kućanskih aparata Usluge prijevoza Rekreativne i sportske usluge
Slovačka	Hrana i bezalkoholna pića Usluge prijevoza Usluge pomoći u domaćinstvu i kućanske usluge Medicinski proizvodi Restorani, kafići i slično Usluge za održavanje i popravke stambenog objekta
Estonija	Čišćenje, popravak i iznajmljivanje odjeće Rekreativne i sportske usluge Catering Frizerski saloni i centri za uljepšavanje Usluge za održavanje i popravke stambenog objekta
Latvija	Popravak kućanskih aparata Stomatološke usluge Restorani, kafići i slično Frizerski saloni i centri za uljepšavanje
Litva	Kantine Najamnine za stanovanje Frizerski saloni i centri za uljepšavanje Usluge za održavanje i popravke stambenog objekta

Izvor: Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat>

Ostale cijene proizvoda nisu značajnije porasle. Tek neke cijene dobara koji se češće kupuju (npr. novine, kruh i sl.), a koji su relativno jeftini, porasle su zbog zaokruživanja cijena na novu atraktivnu razinu. Cijene dobara koji su veće vrijednosti, u glavnini slučajeva se zaokružuju naniže zbog jake konkurencije na tim tržištima.

Slično kao i u drugim državama koje su naknadno preuzele euro, procijenjuje se da bi u Hrvatskoj učinak konverzije u euro trebao biti blag te iznositi oko 0,2 postotnih poena

(Tablica 9). Veći udio usluge smještaja u HIPC-u mogao bi dovesti do izraženijeg učinka uvođenja eura na ukupno opće povećanje cijena.³⁷

Tablica 9: Ocijenjeni učinak konverzije kune u euro na kretanje inflacije u Hrvatskoj

COICOP	Promjena cijena zbog konverzije	Udio u HIPC-u 2017., %	Udio u IPC-u 2017., %	Doprinos HIPC-u, p.p.	Doprinos IPC-u, p.p.
09.5 Novine, knjige i pribor za pisanje	2,066	2,26	1,38	0,05	0,03
12.6 Financijske usluge	1,974	0,56	0,45	0,01	0,01
11.2 Usluge smještaja	1,752	7,26	0,39	0,13	0,01
03.2 Obuća	1,621	1,56	2,07	0,03	0,03
09.4 Rekreativne i kulturne usluge	1,520	1,92	2,42	0,03	0,04
09.6 Paket-aranžmani	1,453	1,47	0,50	0,02	0,01
11.1 Ugostiteljske usluge	1,217	5,46	3,51	0,07	0,04
09.3 Ostali predmeti i oprema za rekreaciju, vrtove i kućne ljubimce	1,177	1,40	1,13	0,02	0,01
07.1 Kupnja vozila	1,010	1,67	1,84	0,02	0,02
12.7 Ostale usluge	1,003	0,37	0,55	0,00	0,01
02.1 Alkoholna pića	0,912	3,31	1,20	0,03	0,01
Ukupno		27,2	15,4	0,39	0,21
<i>Ukupno (prilagođeno)*</i>				0,37	0,20

Izvor: Pufnik, A. (2017): Učinci uvođenja eura na kretanje potrošačkih cijena i percepcije inflacije: pregled dosadašnjih iskustava i ocjena mogućih učinaka u Hrvatskoj, HNB, <https://www.hnb.hr>

*prilagodba naniže s obzirom na ocijenjeni učinak konverzije na pad određenih cijena u starim državama članicama

4.2. Kretanje cijena u odnosu na plaće

Na rast plaća utječu mnogi faktori poput neodrživosti sustava niskih plaća te masovno iseljavanje iz zemlje. Mnogi građani strahuju kako će uvođenje eura biti važan faktor kod promjene plaća odnosno da će u razdoblju nakon konverzije inflacija znatno više rasti nego plaće. Ipak, uvođenje eura trebalo bi potaknuti razvoj životnog standarda, pa tako i rast plaća. U nastavku će se prikazati odnos promjene plaća i stope inflacije na primjeru Slovenije.

Tablica 10 prikazuje prosječnu mjesečnu plaću u Sloveniji za odabrano razdoblje od 2005. godine do 2020. godine. Slovenija je konvertirala nacionalni tolar u euro 2007. godine te možemo vidjeti kako su se te godine bruto plaće povećale za 5,94%. Od uvođenja eura do

³⁷ Pufnik, A. (2017): Učinci uvođenja eura na kretanje potrošačkih cijena i percepcije inflacije: pregled dosadašnjih iskustava i ocjena mogućih učinaka u Hrvatskoj, Pregledi HNB-a, br. 34, Hrvatska narodna banka, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>, [01.06.2022.]

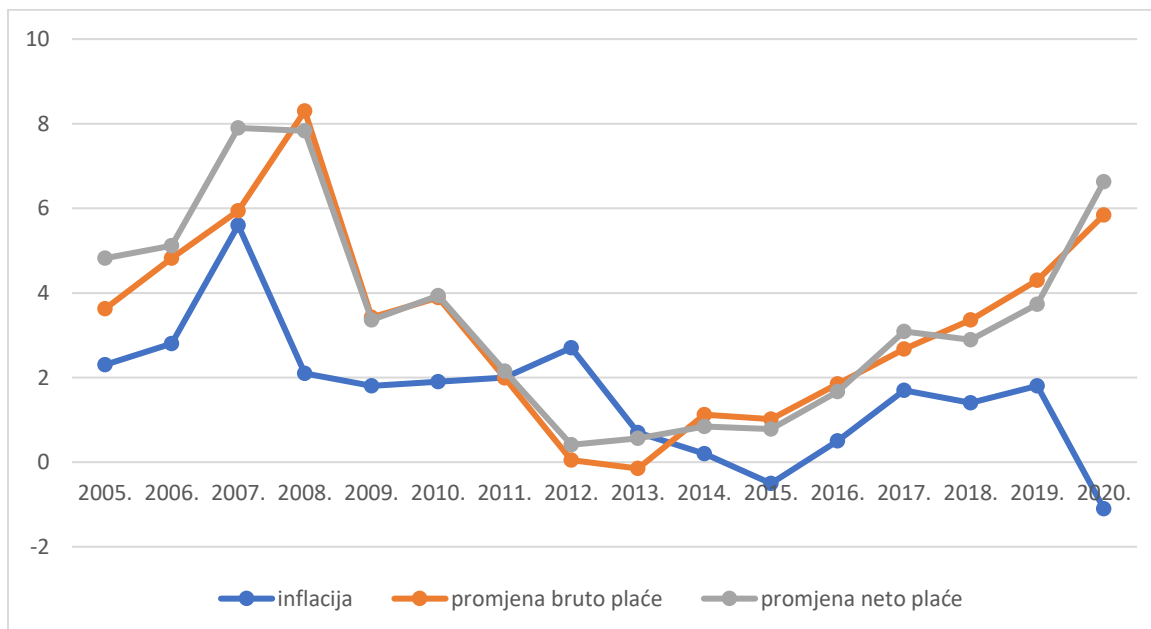
2020. godine bruto plaće u Sloveniji su narasle za 44,47%. Nešto sporiji rast plaća zabilježen je ubrzo nakon konverzije zbog izbijanja svjetske financijske krize i krize eura.

Tablica 10: Prosječna mjesečna plaća u Sloveniji, 2005.-2020.

god.	bruto plaća (EUR)	neto plaća (EUR)	promjena bruto plaće (%)	promjena neto plaće (%)
2005.	1.157,07	735,73	3,63	4,82
2006.	1.212,80	773,42	4,82	5,12
2007.	1.284,79	834,50	5,94	7,90
2008.	1.391,43	899,80	8,30	7,83
2009.	1.438,96	930,00	3,42	3,36
2010.	1.494,88	966,62	3,89	3,94
2011.	1.524,65	987,39	1,99	2,15
2012.	1.525,47	991,44	0,05	0,41
2013.	1.523,18	997,01	-0,15	0,56
2014.	1.540,25	1.005,41	1,12	0,84
2015.	1.555,89	1.013,23	1,02	0,78
2016.	1.584,66	1.030,16	1,85	1,67
2017.	1.626,95	1.062,00	2,67	3,09
2018.	1.681,55	1.092,74	3,36	2,89
2019.	1.753,84	1.133,50	4,30	3,73
2020.	1.856,20	1.208,65	5,84	6,63

Izvor: SURS, podatkovna baza SiStat, <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl>; izračun autorice

Grafikon 2: Kretanje godišnje stope inflacije u odnosu na promjenu plaća (%) - Slovenija

Izvor: izrada autorice; SURS, podatkovna baza SiStat, <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl>

Nakon godine uvođenja eura, koja je ujedno bila i godina početka globalne krize, inflacija više nije prelazila 3%, a 2015. i 2020. godine zabilježena je deflacija. Većinu vremena prikazanog na grafikonu 2, plaće su bile u znatno većem porastu nego opće povećanje cijena. Ne može se reći kako je uvođenje eura jedini razlog koji je pridonio povećanju životnog standarda u Sloveniji, međutim sigurno je za zaključiti kako je konverzija pridonijela konkurentnosti i otpornosti gospodarstva. Slične okolnosti zabilježene su i u ostalim novim zemljama članicama europodručja.

Nakon oporavka gospodarstava od krize, rast plaća zabilježen je i u zemljama koje do sada nisu uvele euro. Dva glavna inicijatora porasta plaća u središnjoj i istočnoj Europi su izravne strane investicije te mobilnost radnika izvan granica države ka zapadu Europe. Koncept stranih investicija mogao bi s vremenom postati neodrživ zbog povećanja cijene rada. U prošlosti je problem bio nedostatak kvalificiranih radnika, dok danas sve više nedostaje fizičkih radnika. Također, iseljavanjem kvalificiranih radnika u bogatije zemlje, dolazi do povećanja plaća onima koji ostaju.³⁸ Za usporedbu prikazat će se kretanje plaća u istom razdoblju za Hrvatsku.

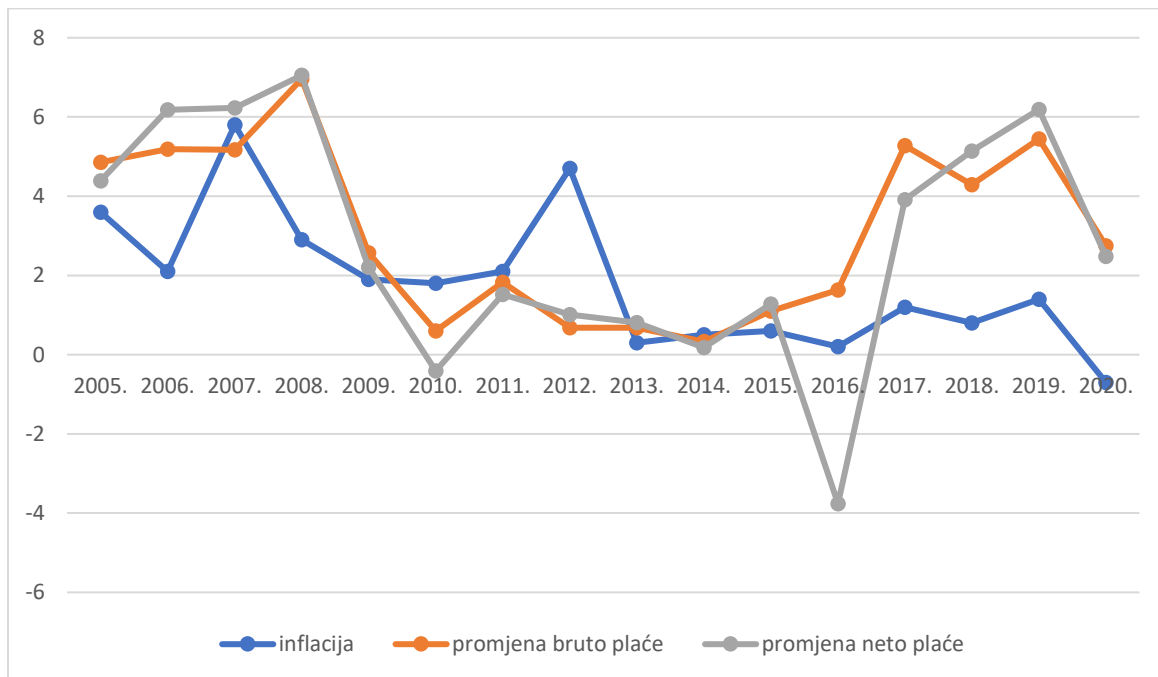
Tablica 11: Prosječna mjesečna plaća u Hrvatskoj, 2005.-2020.

god.	bruto plaća (HRK)	neto plaća (HRK)	promjena bruto plaće (%)	promjena neto plaće (%)
2005.	4.376,00	6.248,00	4,86	4,39
2006.	4.603,00	6.634,00	5,19	6,18
2007.	4.841,00	7.047,00	5,17	6,23
2008.	5.178,00	7.544,00	6,96	7,05
2009.	5.311,00	7.711,00	2,57	2,21
2010.	5.343,00	7.679,00	0,60	-0,41
2011.	5.441,00	7.796,00	1,83	1,52
2012.	5.478,00	7.875,00	0,68	1,01
2013.	5.515,00	7.939,00	0,68	0,81
2014.	5.533,00	7.953,00	0,33	0,18
2015.	5.594,00	8.055,00	1,10	1,28
2016.	5.685,00	7.752,00	1,63	-3,76
2017.	5.985,00	8.055,00	5,28	3,91
2018.	6.242,00	8.469,00	4,29	5,14
2019.	6.582,00	8.993,00	5,45	6,19
2020.	6.763,00	9.216,00	2,75	2,48

Izvor: DZS, <https://podaci.dzs.hr/hr/>, izračun autorice

³⁸ Despot, S. (2021): U novim članicama eurozone plaće značajno rastu, ali glavni razlog nije uvođenje eura, Faktograf, [Internet], raspoloživo na: <https://faktograf.hr/2021/07/12/euro-place-hrvatska-eurozona-standard/>, [15.6.2022.]

Grafikon 3: Kretanje godišnje stope inflacije u odnosu na promjenu plaća (%) – Hrvatska

Izvor: izrada autorice; DZS, <https://podaci.dzs.hr/hr/>

Grafikon 3 prikazuje kretanje godišnje stope inflacije u odnosu na promjenu plaća u Hrvatskoj te se može primijetiti kako je situacija pomalo drugačija. Uzme li se jednaki period, od 2007. do 2020. godine, može se vidjeti kako je u Hrvatskoj bruto plaća narasla za 40%, dok su se cijene povećale 25.9%.

Još će se vidjeti kako će konverzija utjecati na kretanje plaća u Hrvatskoj, no prema iskustvima novih zemalja članica eurozone, smatra se kako uvođenje eura neće negativno utjecati na promjenu plaća. Europska središnja banka naglašava kako precjenjivanje tekuće inflacije može dovesti do podcjenjivanja kretanja realnih plaća (kupovne snage), stoga se stvara pogrešna percepcija o optimalnoj potrošnji.

4.3. Percepcija inflacije

Ispitivanja pokazuju kako se potrošačima inflacija često čini višom nego što u stvarnosti je. Među građanima se stvara **percepcija inflacije** odnosno subjektivan dojam o kretanju cijena. Na percepciju inflacije mogu djelovati slijedeći čimbenici:

- povećanje cijena privlači veću pozornost od stagnacije ili pada,

- smanjena transparentnost cijena,
- redoviti gotovinski troškovi se više zamjećuju, a manje neredovite kupnje i izravna terećenja računa,
- osobna inflacija – različiti ljudi kupuju različite stvari,
- stopa inflacije se odnosi na jednu godinu, dok građani uzimaju u obzir cijene iz više godina,
- ne zamjećuje se promjena kvalitete kao razlog povećanju cijene.³⁹

Velika razlika između percepirane i stvarne inflacije nakon uvođenja eura može potaknuti negativno gledište prema konverziji. Iskustva do sada pokazuju kako su građani rast inflacije većinom smatrali jednokratnim. U starim zemljama članicama, nakon konverzije 2002. godine, prosječna stopa inflacije mjerena HIPC-om iznosila je 2,2% što se smatra relativno blagim učinkom na povećanje cijena.

Kako bi se utvrdila percepirana inflacija, Europska komisija provodi mjesečne ankete o pouzdanju potrošača (slika 8). Prema kretanju bilance odgovora (agregatni pokazatelj percepirane inflacije), razmatra se promjena kretanja percepirane inflacije tj. koliki udio potrošača smatra da su cijene u zadnjih godinu dana porasle. Navedene vrijednosti ne mogu se izravno uspoređivati sa službenom stopom inflacije.

5. Što mislite, kako su se tijekom proteklih dvanaest mjeseci promijenile potrošačke cijene?

Potrošačke cijene su:

- a) znatno porasle
- b) umjereno porasle
- c) blago porasle
- d) ostale otprilike jednake
- e) smanjene
- f) ne znam.

Slika 8: Primjer anketnog pitanja o percepciji inflacije

Izvor: Europska komisija

³⁹ Europska središnja banka (2022): Što je inflacija?, [Internet], raspoloživo na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/hicp/html/index.hr.html>, [25.5.2022.]

Vrijednosti percepirane i stvarne inflacije bile su usklađene sve do 2002. godine kada je zabilježen znatan porast percepirane inflacije u zemljama koje su započele konverziju te se smanjivala do 2004. godine.

Slika 9 prikazuje stvarnu inflaciju i percepcije inflacije u novim zemljama članicama eurozone. Crvenom bojom označeni su stupci godine uvođenja eura za svako pojedinu zemlju. Što se tiče novih zemalja članica, povećani rast percepirane inflacije u godini uvođenja eura (u uvjetima stabilne inflacije) zabilježen je u Estoniji, dok je u Litvi zabilježen porast godinu dana nakon konverzije. Povećanje vidljivo na grafikonu za Sloveniju rezultat je globalne financijske krize.⁴⁰

Slika 9: Inflacija i percepcije inflacije u novim zemljama članicama eurozone

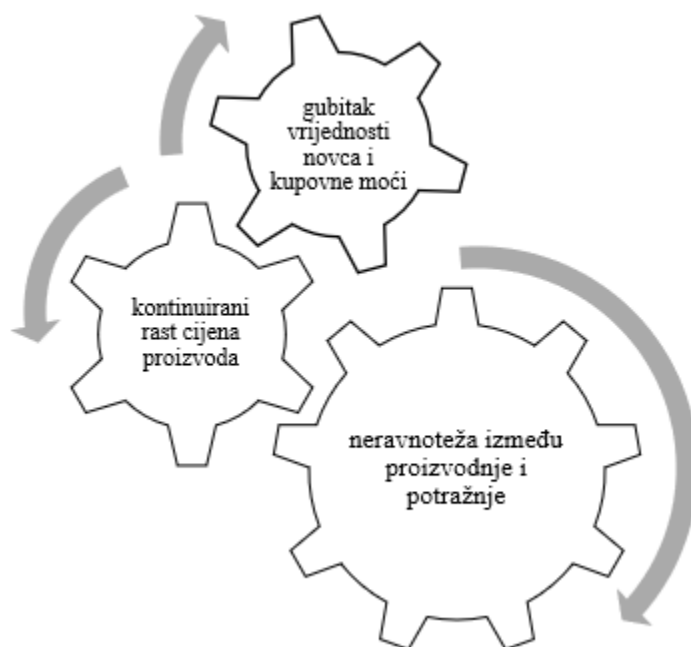
Izvor: Europska komisija; Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat>

⁴⁰ Pufnik, A. (2017): Učinci uvođenja eura na kretanje potrošačkih cijena i percepcije inflacije: pregled dosadašnjih iskustava i ocjena mogućih učinaka u Hrvatskoj, Pregledi HNB-a, br. 34, Hrvatska narodna banka, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>, [01.06.2022.]

4.4. Uvođenje eura u uvjerima visoke inflacije

Na puno primjera iz prošlosti ljudi su naučili kako s inflacijom treba postupati oprezno. Dvadesetih godina prošlog stoljeća, Njemačku je pogodila toliko velika inflacija da je novac ostao gotovo bez ikakve vrijednosti. Može se reći kako se odnos prema inflaciji razlikuje u pogledu Europljana i Amerikanaca. Njemačka središnja banka (Bundesbank) zajedno sa ESB-om plaši se inflacije, dok Američka središnja banka (FED) dopušta veće stope inflacije.

Inflacija je štetna i za pojedince i za gospodarstvo u cjelini jer smanjuje gospodarsku aktivnost. Slika 10 prikazuje proces inflacije koji u konačnici rezultira većom količinom potražnje od količine proizvodnje.

Slika 10: Proces inflacije

Izvor: izrada autorice

Pandemija koronavirusa je poprilično utjecala na rad mnogih poduzeća. Uzmimo za primjer autoindustriju u kojoj je u posljednja tri desetljeća proizvodnja uvijek nadmašivala potražnju, dok se dolaskom pandemije situacija okrenula naglavačke. Proizvođačima je počelo nedostajati autodijelova poput poluvodiča, prijevoz dobara postao je skuplji i teže dostupan, porasle su cijene sirovina itd.. Sve to dovelo je do zastoja u proizvodnji te se naručeni automobili čekaju i do dvije godine, potrošačke cijene su znatno više, a popusta gotovo da i

nema. Što ovakve poteškoće duže traju, proizvođači sve više prenose trošove na kupce u obliku viših cijena.

U posljednje vrijeme porasle su cijene nafte, plina i električne energije u cijelom svijetu. S obzirom na to da je velik dio troškova poduzeća i građana povezan sa spomenutim energentima, njihova cijena ima velik utjecaj na ukupnu inflaciju.

U uzroke trenutne inflacije u Hrvatskoj ubrajaju se:

- poremećaji na svjetskom tržištu tj. povećanje uvezene inflacije,
- oporavak domaće osobne potrošnje (prevaljivanje troškova na krajnje kupce),
- statističke razloge (usporedba cijena s prošlom godinom – „bazni učinak“),
- rat u Ukrajini i poremećaji u opskrbnim lancima,
- nedostatak ljudskih i fizičkih resursa i dr..

Navedeno je veoma bitno za znati kako bi se razlučili razlozi porasta inflacije zbog makroekonomskih kretanja i čimbenika koji nemaju veze s procesom eurozacije.⁴¹ Hrvatska će ući u eurozonu tijekom izvanrednog razdoblja u kojem su zabilježene stope inflacije koje dosad nije imala ni jedna članica prilikom ulaska u eurozonu. Euro će nažalost postati glavni krivac za inflaciju jer će mu građani prepisati većinu poskupljenja, što gledano sa ekonomske strane nije opravdano ni točno.

Guverner HNB-a Boris Vujčić izjavio je kako će uvođenje eura donijeti novi pritisak na cijene, ističući pritom brojne koristi koje dolaze s uvođenjem eura. Naveo je također i da će negativni utjecaj krize biti manji nego u slučaju da Hrvatska nije dio eurozone. Prema riječima guvernera, sadašnja inflacija nema veze s uvođenjem eura te ovisi o šokovima na strani ponude. Također, pojašnjava kako nema smisla da HNB trenutno nešto učini po pitanju inflacije jer je tečaj fiksiran. Kamatne stope HNB-a već jesu više od ESB-ovih te se očekuje izjednačavanje do kraja godine.⁴²

⁴¹ Vidas I. (2022.): Učinci uvođenja eura na kretanje potrošačkih cijena i percepciju inflacije, LEXPERA pravne i poslovne informacije, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.insolvinfo.hr/literatura/2/51140>, [24.8.2022.]

⁴² Hina (2022.): Boris Vujčić: Uvest ćemo euro unatoč inflaciji, N1, [Internet], raspoloživo na: <https://hr.n1info.com/biznis/boris-vujcic-uvest-cemo-euro-unatoc-inflaciji/>, [24.8.2022.]

Predsjednica ESB-a Christine Lagarde zaključuje kako u borbi protiv inflacije, članstvo u eurozoni stavlja zemlju članicu u bolji položaj. Dodaje kako je euro veoma snažna valuta te je to štiti za bilo koju zemlju članicu. Objašnjava kako cijeli svijet trenutno povišuje kamatne stope kako bi se zauzdale inflacija. Radi se na tome da se stabiliziraju cijene te spusti inflacija na dva posto te se očekuje kako će od toga svi imati koristi, a posebno najranjiviji. Kamatne stope će rasti, a ljudi koji imaju uštedevinu bit će bolje kompenzirani. “Svaka priča ima lice i naličje. Ako posuđujete, naravno da će biti skuplje. Ako štedite, imat ćete bolji povrat”, izjavila je čelnica ESB-a. Zaključuje kako je Hrvatska spremna za euro te je „prošla na ispitu – s odličnim ocjenama“.⁴³

4.5. Projekcije kretanja cijena za Hrvatsku

Službeno uvođenje eura u Hrvatskoj planirano je za 1. siječnja 2023. godine. Uzevši u obzir sve dosad navedene čimbenike koji utječu na kretanje cijena, razmotrit će se predviđanja za Hrvatsku u vidu kretanja bruto domaćeg proizvoda, potrošačkih cijena te stanja na tržištu rada. U nastavku slijedi projekcija makroekonomskih kretanja za razdoblje od 2022. do 2025. godine.

Tablica 12: Projekcije makroekonomskih kretanja u Hrvatskoj

	2021.*	2022.	2023.	2024.	2025.
BDP - realni rast (%)	10,2	3,0	4,4	2,7	2,5
Deflator BDP-a, promjena (%)	3,2	6,2	4,1	2,7	2,4
Osobna potrošnja	2,7	7,8	3,7	2,5	2,2
Državna potrošnja	3,7	5,4	4,0	2,6	2,3
Bruto investicije u fiksni kapital	2,4	5,3	3,9	2,5	2,2
Izvoz roba i usluga	4,6	8,5	3,5	2,5	2,4
Izvoz roba	6,9	11,8	3,3	2,4	2,2
Izvoz usluga	2,1	4,9	3,7	2,7	2,5
Uvoz roba i usluga	6,7	11,0	3,3	2,2	2,0
Uvoz roba	7,4	12,1	3,3	2,2	2,0
Uvoz usluga	2,9	4,5	3,5	2,4	2,3
Indeks potrošačkih cijena, promjena (%)	2,6	7,8	3,7	2,5	2,2
Stopa nezaposlenosti (%)	7,6	6,3	5,6	5,2	5,0
Bruto plaće u pravnim osobama	4,2	6,3	3,8	3,5	3,3

Izvor: prema DZS, Ministarstvo financija, <https://podaci.dzs.hr/hr/>

*podaci za 2021. su preliminarni

⁴³ Hina (2022.): Šefica Europske središnje banke: Euro će u Hrvatskoj ublažiti posljedice krize, N1, [Internet], raspoloživo na: <https://hr.n1info.com/vijesti/sefica-europske-sredisnje-banke-euro-ce-u-hrvatskoj-ublaziti-posljedice-krize/>, [24.8.2022.]

Situacija u gospodarstvima je od 2020. godine poljuljana raznim šokovima na koje svijet nije bio spreman. Nestabilnosti su započele s pandemijom koja je trajala dvije godine, a još uvijek se ne smatra završenom, te su se nastavile 2022. kada je započela ruska invazija na Ukrajinu.

U tom razdoblju rasle su cijene nafte, plina i drugih energenata, cijene metala te poljoprivredne sirovine. Došlo je do rasta cijena raznih sirovina, pa su stoga nastali brojni poremećaji u opskrbnim lancima, prvenstveno povećana potražnja koja je rezultirala povećanjem proizvođačkih cijena industrijskih proizvoda. Rast proizvodnih cijena se odrazio i na rast potrošačkih cijena u cijeloj EU, pa tako i u Hrvatskoj.

Prema dostupnim podacima koji su prikazani u tablici 12, u 2021. godini zabilježena je inflacija potrošačkih cijena od 2,6%, te je početkom 2022. skočila na 7,3%, a očekuje se da će do kraja godine doći do rasta od vrtoglavih 7,8%. Tome je pogodovao daljnji rast cijena energenata, ali i rast cijena hrane, industrijskih proizvoda te usluga. Vlada RH donijela je niz mjera kako bi se ograničio i ublažio rast cijena, kao što je smanjenje stope PDV-a na određene prehrambene proizvode. U 2023. godini predviđa se usporavanje inflacije potrošačkih cijena na 3,7%. Očekuje se smanjenje cijene energenata i drugih sirovina te ublažavanje pritiska na globalne lance opskrbe čime će doći do smanjenja cijena prehrambenih proizvoda. Nastavak pozitivnog trenda se očekuje u 2024. i 2025. godini kada bi promjena inflacije potrošačkih cijena trebala iznositi 2,5%, odnosno 2,2%.

Prema prikazanim stopama promjene deflatora BDP-a, može se zaključiti kako će kretanje cijena biti ipak malo drugačije od promjene iskazane IPC-om. Razlog tome je što deflator BDP-a uzima u obzir svu robu i usluge proizvedene u nekoj zemlji, ali ne i sivu ekonomiju.

Unatoč nepredvidljivim rizicima, očekuje se rast BDP-a od 3% u 2022. godini, potom 4,4% u 2023. te nešto blaži rast do kraja projekcijskog razdoblja. Povećanje domaće potražnje te obnavljanje zaliha sektora poduzeća biti će glavni doprinos rastu BDP-a.

Što se tiče kretanja na tržištu rada u sljedećih par godina predviđa se smanjenje stopa nezaposlenosti sa 7.6% (2021.) na 5,0% do 2025. godine, te ujedno i ubrzanje nominalnog

rasta bruto plaća na 6,3% u 2022. godini, koji će nakon toga oslabiti prema prosjeku od 3,6% do kraja promatranog razdoblja.⁴⁴

⁴⁴ Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo financija (2022): Program konvergencije Republike Hrvatske za razdoblje 2023. – 2025., [Internet], raspoloživo na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/hrvatska-i-eu/ekonomski-programi-u-okviru-eu-2355/program-konvergencije/2356>, [30.06.2022.]

5. ZAKLJUČAK

Hrvatska će 1. siječnja 2023. godine službeno preuzeti euro kao jedino zakonsko sredstvo plaćanja i time postati dvadeseta država članica eurozone. Na to se obvezala 2013. godine ulaskom u Europsku uniju te je od tada fokusirana na ispunjenje kriterija za preuzimanje eura određenih Ugovorom iz Maastrichta. Navedeni konvergencijski kriteriji su uvedeni s ciljem rasta stabilnosti i blagostanja europodručja. Također, ključno je da se konvergencija postigne na trajnoj osnovi, a ne samo u određenom trenutku, ali i da je stupanj konvergencije što viši kako bi se zemlja bolje integrirala u europodručje te spremnije prihvatila zajedničku politiku. Hrvatska je 2022. godine konačno ispunila sve kriterije te je s time započela posljednju etapu procesa uvođenja eura.

Prije postupka euroizacije svaka država provodi analizu koristi i troškova te prema tome donosi odluku o opravdanosti pristupanja države eurozoni. Brojni su razlozi za prihvaćanje eura kao službene valute, a jedan od glavnih argumenta za je stabilnost valute. Korištenjem iste valute uspostavlja se veća europska integracija te je potencijal tržišta bolje iskorišten. Stabilna valuta predstavlja zemlju kao manje riskantnu, pa tako i pogodniju za inozemna ulaganja. Analiza provedena od strane HNB-a konstatira kako će zamjena nacionalne valute eurom imati izrazito pozitivan učinak na hrvatsko gospodarstvo. Hrvatska će kao jedna od visoko euroiziranih zemalja najveću korist ostvariti uklanjanjem valutnog rizika te će glavnina koristi koje će se realizirati uvođenjem eura biti trajne, dok će troškovi uglavnom biti jednokratnog karaktera te manje ukupne važnosti.

Zašto pojedine zemlje i dalje odbijaju biti dio eurozone? Razlozi tome su opiranje gubitku neovisne monetarne politike, niske razine realne i nominalne konvergencije ili jednostavno ne vide velike koristi od zamjene nacionalne valute eurom. S druge strane, o uspješnosti uvođenja eura u novim zemljama članicama europodručja, govore podaci istraživanja o prosječnoj podršci euru tri godine prije uvođenja eura i tri godine nakon. Podrška euru je porasla u svim novim državama članicama, na temelju čega se dolazi do zaključka kako su koristi ipak prevladale troškove.

Otpor uvođenju eura često se događa zbog percepcije o rastu cijena potaknutog konverzijom, no mnoga istraživanja pokazuju da je takav rast cijena zapravo vrlo blag i jednokratn. Prema

ocjeni Eurostata, učinak uvođenja eura na kretanje cijena (mjereno HIPC-om) u novim zemljama članicama eurozone nije prelazio 0,3 postotna poena, a za Hrvatsku se očekuje da bi učinak trebao iznositi do oko 0,2 p.p.. Također, kod uslužnog sektora zabilježen je veći porast potrošačkih cijena nego u ostalim kategorijama.

U ovom radu ispitano je i kretanje cijena u odnosu na plaće. U Sloveniji su od uvođenja eura do 2020. godine bruto plaće narasle za 44,47% te su većinu vremena plaće bile u znatno većem porastu nego opće povećanje cijena. Ne može se precizno utvrditi koji je uzrok povećanju životnog standarda u Sloveniji, međutim svakako se može pretpostaviti kako je konverzija pridonijela konkurentnosti i otpornosti gospodarstva. Slične okolnosti zabilježene su i u ostalim novim zemljama članicama europodručja.

Teško je odrediti koliki utjecaj ima uvođenje eura na kretanje cijena dok paralelno postoje i drugi faktori koji pospješuju rast cijena. Dodatno se javlja i percepirana inflacija zbog koje se potrošačima inflacija često čini višom nego što u stvarnosti je, te se zbog velike razlike između percepirane i stvarne inflacije nakon uvođenja eura može razviti negativan stav prema konverziji.

Hrvatska ulazi u eurozonu u vrijeme vladanja ogromnih stopa inflacije u cijelom svijetu, stoga mogući scenarij uključuje pripisivanje budućeg rasta cijena konverziji, međutim gledajući s ekonomske strane to nije opravdano. Trenutna inflacija nije povezana s uvođenjem eura te većinom ovisi o šokovima na strani ponude. Smatra se kako će Hrvatska članstvom u eurozoni biti u boljem položaju u borbi protiv inflacije nego u slučaju da nije dio eurozone. U 2023. godini optimistično se očekuje usporavanje inflacije, porast razine BDP-a, smanjenje nezaposlenosti te rast bruto plaća.

LITERATURA:

1. Bilas, V. (2005): Teorija optimalnog valutnog područja; euro i Europska monetarna unija, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/26211>
2. Deskar-Škrbić, M., Kunovac, D. (2021): Dvadeseta godišnjica eura: zašto se neke zemlje još ne žele pridružiti?, Gledište ekonomista, HNB, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>
3. Despot, S. (2021): U novim članicama eurozone plaće značajno rastu, ali glavni razlog nije uvođenje eura, Faktograf, [Internet], raspoloživo na: <https://faktograf.hr/2021/07/12/euro-place-hrvatska-eurozona-standard/>
4. European Central Bank (2022): Convergence report, June 2022, [Internet], raspoloživo na: <https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/index.en.html>
5. European Central Bank (2022): Monetary policy decisions, [Internet], raspoloživo na: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/decisions/html/index.hr.html>
6. European Commission: Convergence reports, [Internet], raspoloživo na: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/enlargement-euro-area/convergence-reports_en
7. Europska središnja banka (2021): ESB, ESSB i Eurosustav, [Internet], raspoloživo na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.hr.html>
8. Europska središnja banka (2022): Što je inflacija?, [Internet], raspoloživo na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/hicp/html/index.hr.html>
9. Europski parlament (2014): Kratki vodič o Europskoj uniji, Ured za službene publikacije Europske unije, Luxembourg, [Internet], raspoloživo na: www.europarl.europa.eu/factsheets/hr
10. Europski parlament (2021): Europska središnja banka (ESB), [Internet], raspoloživo na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/13/europska-sredisnja-banka-esb->
11. Financijski klub (2021): Porast razine cijena zbog konverzije, [Internet], raspoloživo na: <http://finance.hr/porast-razine-cijena-zbog-konverzije/>
12. Hina (2022.): Boris Vujčić: Uvest ćemo euro unatoč inflaciji, N1, [Internet], raspoloživo na: <https://hr.n1info.com/biznis/boris-vujcic-uvest-cemo-euro-unatoc-inflaciji/>

13. Hina (2022.): Šefica Europske središnje banke: Euro će u Hrvatskoj ublažiti posljedice krize, N1, [Internet], raspoloživo na: <https://hr.n1info.com/vijesti/sefica-europske-sredisnje-banke-euro-ce-u-hrvatskoj-ublaziti-posljedice-krize/>
14. Hrvatska enciklopedija (2021): ECU, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, [Internet], raspoloživo na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17035>
15. Hrvatska Narodna Banka (2015): Europski sustav središnjih banaka, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/medunarodni-odnosi/europski-sustav-sredisnjih-banaka>
16. Hrvatska Narodna Banka (2021): Povijest eura, [Internet], raspoloživo na: <https://euro.hnb.hr/-/povijest-eura>
17. Institut za javne financije: Kesner-Škreb, M., Kriteriji konvergencije, [Internet], raspoloživo na: <http://www.ijf.hr/pojmovnik/kriteriji.htm>
18. Kenen, P. B. (1969): The theory of optimum currency areas: an eclectic view, Monetary problems of the international economy, Chicago, Illinois, Univ. of Chicago Press, p. 41-60
19. Kesner-Škreb, M. (2006): Kriteriji konvergencije, Financijska teorija i praksa, str. 407-408, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/8536>
20. Kohler H., Wes M. (1999): Implications of the euro for the integration process of the transition economies in central and eastern Europe, EBRD, Working paper No.38, Die Europäische Zentralbank, Stuttgart, Germany
21. Marić, Ž. (2015): Mاستrihtski kriteriji konvergencije s posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu, Mostariensia, str. 127-150, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/153714>
22. McKinnon, R. I. (1963): Optimum Currency Areas, The American Economic Review, Vol. 53, No. 4, pp. 717-725
23. Mongelli, F. P. (2002): "New" views on the optimum currency area theory: What is EMU telling us?, ECB, Working Paper No. 138
24. Mundell, R. (1961): A theory of Optimum Currency Areas, The American Economic Review No. 51, str.657-665, USA
25. Pufnik, A. (2017): Učinci uvođenja eura na kretanje potrošačkih cijena i percepcije inflacije: pregled dosadašnjih iskustava i ocjena mogućih učinaka u Hrvatskoj, Pregledi

- HNB-a, br. 34, Hrvatska narodna banka, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>
26. Stiglitz, J. E (2016): The Euro - How a Common Currency Threatens the Future of Europe, New York, NY, W.W. Norton & Company, Inc.
27. The World Bank: Inflation, consumer prices (annual %), [Internet], raspoloživo na: <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>
28. Vidas I. (2022.): Učinci uvođenja eura na kretanje potrošačkih cijena i percepciju inflacije, LEXPERA pravne i poslovne informacije, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.insolvinfo.hr/literatura/2/51140>
29. Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo financija (2022): Program konvergencije Republike Hrvatske za razdoblje 2023. – 2025., [Internet], raspoloživo na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/hrvatska-i-eu/ekonomski-programi-u-okviru-eu-2355/program-konvergencije/2356>
30. Vlada Republike Hrvatske, Hrvatska narodna banka (2018): Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Hrvatskoj – prijedlog, Hrvatska Narodna banka, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>
31. Vlada Republike Hrvatske, Hrvatska Narodna Banka (2020): Akcijski plan Republike Hrvatske za sudjelovanje u europskom tečajnom mehanizmu II (ERM II) („obveze nakon pristupanja“), HNB, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>
32. Vlada Republike Hrvatske, Hrvatska Narodna Banka (2020): Nacionalni plan zamjene hrvatske kune eurom, HNB, Zagreb, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr>
33. Žugaj, M., Dumičić, K., Dušak, V. (2006): Temelji znanstvenoistraživačkog rada: metodologija i metodika, Fakultet organizacije i informatike, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
34. <https://europa.eu/eurobarometer/screen/home>
35. <https://ec.europa.eu/eurostat>
36. <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl>
37. <https://podaci.dzs.hr/hr/>

POPIS SLIKA

Slika 1: Širenje europodručja.....	16
Slika 2: Koraci do uvođenja eura.....	28
Slika 3: Primjeri konverzije kunskih kredita i kredita s valutnom klauzulom.....	31
Slika 4: Valutna struktura javnog duga 2016. – 2021.	34
Slika 5: Utjecaj zajedničkih šokova na inflaciju potrošačkih cijena u zemljama izvan eurozone.....	41
Slika 6: Utjecaj zajedničkih šokova na rast BDP-a u zemljama izvan eurozone.....	42
Slika 7: Nove države članice europodručja tri godine prije i nakon uvođenja eura.....	43
Slika 8: Primjer anketnog pitanja o percepciji inflacije.....	51
Slika 9: Inflacija i percepcije inflacije u novim zemljama članicama eurozone.....	52
Slika 10: Proces inflacije.....	53

POPIS TABLICA

Tablica 1: Faze stvaranja EMU-a.....	15
Tablica 2: Ekonomski pokazatelji konvergencije (2020.-2022.).....	18
Tablica 3: Tijela ESB-a nadležna za odlučivanje.....	21
Tablica 4: Funkcije eura u privatnom i javnom sektoru.....	23
Tablica 5: Karakteristike deviznog tečaja.....	25
Tablica 6: Koristi i troškovi uvođenja eura.....	39
Tablica 7: Ocijenjeni učinak konverzije nacionalnih valuta u euro na HIPC, u postotnim poenima (p.p.).....	45
Tablica 8: Grupe proizvoda kod kojih je zabilježen znatan porast cijena zbog konverzije....	46
Tablica 9: Ocijenjeni učinak konverzije kune u euro na kretanje inflacije u Hrvatskoj.....	47
Tablica 10: Prosječna mjesečna plaća u Sloveniji, 2005.-2020.	48
Tablica 11: Prosječna mjesečna plaća u Hrvatskoj, 2005.-2020.	49
Tablica 12: Projekcije makroekonomskih kretanja u Hrvatskoj.....	55

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Ključni kriteriji za formiranje monetarne unije.....	26
Grafikon 2: Kretanje godišnje stope inflacije u odnosu na promjenu plaća (%) - Slovenija.....	48
Grafikon 3: Kretanje godišnje stope inflacije u odnosu na promjenu plaća (%) – Hrvatska.....	50

SAŽETAK

Svaka zemlja članica ulaskom u Europsku uniju obvezala se da će u jednom trenutku preuzeti euro kao vlastitu nacionalnu valutu odnosno postati dio Europske monetarne unije. Cilj EMU-a je uspostaviti veću europsku integraciju korištenjem iste valute. Kako bi članica uspješno prošla proces uvođenja eura, odredbama Ugovora iz Maastrichta uspostavljeni su kriteriji nominalne konvergencije odnosno ekonomski uvjeti koje države članice EU moraju ispuniti kako bi usvojile euro. Kriteriji koji se moraju zadovoljiti su: stabilnost cijena, kriterij kamatne stope, stabilnost tečaja, te kriterije državnih financija koji zahtijevaju niske razine javnog duga i proračunskog deficita. Euroizacija sa sobom donosi brojne koristi, ali i nedostatke. Ustručavanje od uvođenja eura se u glavini događa zbog percepcije o rastu cijena potaknutog konverzijom, no mnoga istraživanja pokazuju da je takav rast cijena zapravo vrlo blag i jednokratn. Teško je precizno odrediti koliki utjecaj ima uvođenje eura na kretanje cijena iz razloga što istodobno postoje i mnogi drugi činitelji koji pospješuju inflaciju. Ispitivanja pokazuju kako se potrošačima inflacija često čini višom nego što u stvarnosti je. Hrvatska će ući u eurozonu tijekom razdoblja u kojem vladaju izrazito visoke stope inflacije, stoga je bitno razdvojiti razloge porasta inflacije zbog makroekonomskih kretanja i čimbenika koji nemaju veze s procesom eurozacije od onih koji su posljedica uvođenja eura.

Ključne riječi: euro, Europska monetarna unija, cijene, inflacija

SUMMARY

By joining the European Union, each member state committed itself to adopting the euro as its own national currency at some point, in other words, to become part of the European Monetary Union. The goal of EMU is to establish greater European integration using the same currency. In order for a member state to successfully pass the process of introducing the euro, the provisions of the Maastricht Treaty established nominal convergence criteria - economic conditions that EU member states must fulfill in order to adopt the euro. The criteria that must be met are: price stability, interest rate criteria, exchange rate stability, and state finance criteria that require low levels of public debt and budget deficit. Euroization brings with it numerous benefits, but also disadvantages. The hesitancy to introduce the euro is mainly due to the perception of a price increase triggered by the conversion, but many studies show that such a price increase is actually very mild and one-time. It is difficult to determine precisely how much influence the introduction of the euro has on price movements, because there are many other factors that promote inflation at the same time. Researches show that inflation often appears to consumers to be higher than it actually is. Croatia will enter the eurozone during a period in which extremely high inflation rates prevail, therefore it is important to separate the reasons for the increase in inflation due to macroeconomic trends and factors that have nothing to do with the euroization process from those that are a consequence of the introduction of the euro.

Key words: euro, European Monetary Union, prices, inflation

